МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА СОЦІОЛОГІЇ

Кваліфікаційна робота
магістра

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ НДРАНГЕТИ

Виконала: студентка, ІІ курсу,
групи 8.0544-з
спеціальності 054 «Соціологія»
освітньої програми «Соціологія»
А.О. Калюжна

Керівник: д.філос.н., доцент,
професор кафедри соціології,
В.О. Скворець

Рецензент: д.філос.н., професор,
професор кафедри соціології,
М.А. Лепський

Запоріжжя – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет Соціології та управління
Кафедра Соціології
Рівень вищої освіти Магістр
Спеціальність 054 «Соціологія»
Освітня програма «Соціологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
В.О. Скворець _____
21 березня 2025 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ

Калюжній Анні Олегівні

1. Тема роботи (проекту) Кримінологічний аналіз соціальної стійкості Ндрангети

Керівник роботи Скворець В.О., д.філос.н., доцент

Затверджені наказом ЗНУ від 19 березня 2025 року № 417-с

2. Строк подання студентом роботи 10 грудня 2025 р.

3. Вихідні дані до роботи 1. О.В.Князєва, М.М.Іжа, К.О.Дядюра, Т.І.Пахомова, К.О. Домашевська Стійкість до небезпекових викликів: український та європейський контекст: навч. Посібник. Одеса : НУ «Одеська політехніка», 2025. 175 с, 31 с.; 2. Karl de Fine Licht, Anna Folland, Defining “Social Sustainability”: Towards a Sustainable Solution to the Conceptual Confusion, 2019. p. 22.; 3. Феррі Е. Злочини та злочинці у науці та у житті: пер. з італійської. Одеса, 1890. 54 с.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

1. Уточнити основні поняття дослідження: «соціальна стійкість», «злочинна організація», «соціальна система», «Ндрангета». 2. Проаналізувати стан наукового дослідження проблеми стійкості кримінальних організацій у працях класичних та сучасних дослідників. 3. Визначити методологічні принципи, підходи та методи кримінологічного дослідження соціальної стійкості Ндрангети. 4. Проаналізувати історичні, культурні, релігійні та регіональні чинники формування соціальної стійкості Ндрангети у контексті традиційного калабрійського суспільства. 5. Виявити характерні риси економічних практик родинних та кланових структур як фундаментальної основи соціальної стабільності організації. 6. Визначити особливості зв’язку Ндрангети з політичними структурами (феномен «захоплення держави») та засобами масової інформації (репутаційний вплив). 7. Обґрунтувати методи емпіричного дослідження та розробити його програму. 8. Здійснити аналіз та інтерпретацію результатів соціологічного дослідження щодо механізмів відтворення Ндрангети (зокрема через модель «Університету» та родинну модель). 9. Сформулювати рекомендації щодо використання декриміналізованого досвіду Ндрангети (мережева децентралізація, соціальний капітал довіри, менторство) для забезпечення стійкості сучасних соціальних систем.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

_____

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Скворець В.О., професор кафедри соціології	02.09.25	02.09.25
Розділ 2	Скворець В.О., професор кафедри соціології	04.10.25	04.10.25
Розділ 3	Скворець В.О., професор кафедри соціології	01.11.25	01.11.25

7. Дата видачі завдання 21 березня 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір та формулювання теми роботи	Березень 2025	*виконано*
2.	Опрацювання наукових джерел	Квітень-Червень 2025	*виконано*
3.	Робота над вступом	Липень-Серпень 2025	*виконано*
4.	Робота над першим розділом	Вересень 2025	*виконано*
5.	Робота над другим розділом	Жовтень 2025	*виконано*
6.	Проведення соціологічного дослідження	Жовтень-Листопад 2025	*виконано*
7.	Робота над третім розділом	Листопад 2025	*виконано*
8.	Робота над висновками	Листопад 2025	*виконано*

Студент _____ А.О. Калюжна

Керівник роботи (проекту) _____ В.О. Скворець

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Т.О. Ратушна

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: складається з 83 сторінок, 70 позицій у списку літератури, 1 додатку.

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ, СОЦІАЛЬНА СТІЙКІСТЬ, НДРАНГЕТА

Мета: здійснити кримінологічний аналіз соціальної стійкості Ндрангети, визначити чинники, які забезпечують її відтворення, та розробити рекомендації щодо використання окремих аспектів цього досвіду для забезпечення стійкості соціальних систем.

Об'єкт: соціальна стійкість злочинних організацій як суспільний феномен.

Предмет: є соціальні механізми формування та відтворення стійкості Ндрангети як кримінальної організації.

Методи: діалектичний метод, історико-генетичний, логічний, системний, діяльнісний підхід, структурно-функціональний підхід, технократичний.

Гіпотеза дослідження: Основою соціальної стійкості Ндрангети є родинно-кланові зв'язки та культурно-релігійні традиції Калабрії, які забезпечують організації високу внутрішню згуртованість, механізми соціалізації нових поколінь та легітимізацію діяльності у місцевих спільнотах.

Висновки: 1. Доведено, що життєздатність Ндрангети базується на поєднанні автономних осередків (ндрін) та ієрархічної структури («Університет»), що забезпечує безперервне відтворення кримінальних цінностей і стійкість до зовнішнього тиску.

2. Контент-аналіз підтвердив, що організація зберігає стабільність завдяки гнучкій диверсифікації діяльності (економічна, міжнародна та екологічна сфери) та соціокультурним механізмам захисту – родинним зв'язкам і кодексу «омерти».

3. Декриміналізовані принципи Ндрангети (мережева децентралізація, висока внутрішня довіра та менторство) рекомендовано інтегрувати в цивільні системи для підвищення їхньої резильєнтності до сучасних гібридних загроз.

SUMMARY

Master thesis consists of 83 pages, 70 literature sources, 1 annex.

CRIMINOLOGICAL ANALYSIS, SOCIAL RESILIENCE, 'NDRANGHETA

Research purpose is to conduct a criminological analysis of the social resilience of the 'Ndrangheta, identify the factors that ensure its reproduction, and develop recommendations for applying certain aspects of this experience to strengthen the resilience of social systems.

Research object is the social resilience of criminal organizations as a social phenomenon.

Research subject is the social mechanisms of the formation and reproduction of the 'Ndrangheta's resilience as a criminal organization.

Research methods are dialectical method, historical-genetic approach, logical method, systemic approach, activity-based approach, structural-functional approach, technocratic approach.

Research hypothesis is that the foundation of the 'Ndrangheta's social resilience lies in family-clan ties and the cultural and religious traditions of Calabria, which provide the organization with strong internal cohesion, mechanisms of socialization for new generations, and the legitimization of its activities within local communities.

Conclusions: 1. It has been proven that the viability of the 'Ndrangheta is based on a combination of autonomous cells (ndrine) and a hierarchical structure (the "University"), which ensures the continuous reproduction of criminal values and resistance to external pressure.

2. Content analysis confirmed that the organization maintains stability through flexible diversification of activities (economic, international, and environmental spheres) and socio-cultural protection mechanisms, such as family ties and the code of omertà.

3. De-criminalized principles of the 'Ndrangheta (network decentralization, high internal trust, and mentorship) are recommended for integration into civil systems to increase their resilience to modern hybrid threats.

ЗМІСТ

ВСТУП……....6
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ СОЦІАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ КРИМІНАЛЬНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ……...10
1.1. Зміст понять «соціальна стійкість», «злочинна організація», «соціальна система», «Ндрангета»…….……10
1.2. Стан дослідження стійкості кримінальних організацій……..17
1.3. Основні підходи та методи кримінологічного дослідження Ндрангети…….……..23
РОЗДІЛ 2. ІСТОРИКО-СОЦІАЛЬНІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ ДРАНГЕТИ……28
2.1. Історичні, культурні, релігійні та регіональні чинники формування стійкості Ндрангети…….28
2.2. Економічні практики родинних та кланових структур як основа соціальної стабільності …….…….....…….43
2.3. Зв'язок Ндрангети з політичними структурами та ЗМІ……55
РОЗДІЛ 3. СОЦІАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ВІДТВОРЕННЯ СТІЙКОСТІ НДРАНГЕТИ……..……...66
3.1. Програма соціологічного дослідження соціальної стійкості Ндрангети..66
3.2. Результати дослідження соціальної стійкості Ндрангети……..70
3.3. Рекомендації щодо використання досвіду Ндрангети в забезпеченні стійкості соціальних систем……..…..74
ВИСНОВКИ……..76
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ……..78
ДОДАТКИ…….84

ВСТУП

Феномен соціальної стійкості злочинних організацій у сучасному світі є однією з найгостріших проблем кримінології та соціології. Незважаючи на постійну боротьбу з боку державних інститутів, міжнародних організацій та правоохоронних структур, мафіозні об'єднання продовжують не лише існувати, але й посилювати свій вплив, демонструючи високий рівень адаптивності. Особливе місце серед них посідає калабрійська Ндрангета, яка з невеликої регіональної організації перетворилася на глобального гравця, інтегрованого в економічні, політичні та соціальні системи різних країн.

Актуальність роботи. Дослідження полягає у необхідності зрозуміти механізми, завдяки яким Ндрангета впродовж десятиліть зберігає свою стабільність, відтворюється та розширює сфери впливу. Вивчення цього феномену важливе не лише для кримінологічної науки, а й для ширшого розуміння закономірностей стійкості соціальних систем. Адже досвід функціонування кримінальних організацій може бути використаний у легальному полі для формування більш ефективних моделей соціальної згуртованості та виживання спільнот у кризових умовах. У цьому контексті кримінологічний аналіз соціальної стійкості Ндрангети є особливо значущим у XXI столітті, оскільки він виходить за межі дослідження злочинної діяльності й дозволяє виявити універсальні соціальні механізми відтворення та адаптації. Попри свою кримінальну природу, Ндрангета демонструє ефективні моделі внутрішньої згуртованості, дисципліни та передачі культурних цінностей між поколіннями, що забезпечує її стабільність навіть у несприятливих умовах. Аналіз цих механізмів відкриває можливості для їхньої інтеграції у функціонування легальних соціальних систем – від локальних громад до державних інституцій – з метою підвищення їхньої стійкості, зміцнення довіри та соціального капіталу у сучасному суспільстві.

Незважаючи на значний науковий і суспільний інтерес до організованої злочинності, дослідження часто зосереджуються на правових аспектах чи

економічних злочинах мафії. Водночас соціологічні чинники, які забезпечують стійкість злочинних організацій, залишаються менш вивченими. Недостатньо дослідженим є питання: як саме соціальні, культурні, релігійні та політичні умови створюють фундамент для існування Ндрангети та які механізми дозволяють їй відтворювати власну структуру в різних контекстах. Ця прогалина у науковому знанні становить основну проблемну ситуацію даного дослідження.

У процесі написання роботи застосовувалися такі методи дослідження. Метод експертних оцінок передбачав залучення фахівців із глибокими знаннями про Ндрангету, думки та оцінки яких використовувалися для отримання достовірної інформації про діяльність і структуру цієї організації. Вивчення наявних досліджень включало аналіз наукових праць, книг, статей та інших джерел, що дозволяло сформувати узагальнену картину знань про Ндрангету та опиратися на вже здобуті результати.

Метод контент-аналізу застосовувався для опрацювання текстів, документів, публікацій та інших джерел інформації про організацію, що давало змогу виділити ключові теми, поняття, ідеї та факти. Історичний метод використовувався для дослідження історії виникнення, розвитку та трансформації Ндрангети, що допомагало зрозуміти контекст її еволюції, роль, вплив та фактори, які визначили її становлення.

Серед застосованих принципів були принцип системного аналізу, а також об'єктивний та історичний принципи. Логічний метод використовувався для аналізу та систематизації отриманої інформації, що дозволило робити висновки про Ндрангету як соціальну систему, її структуру та функціонування.

Проблемна ситуація. Дослідження соціальної стійкості Ндрангети є важливим не лише з огляду на аналіз феномену організованої злочинності, а й у ширшому соціологічному контексті. Попри свою кримінальну природу, Ндрангета демонструє високий рівень внутрішньої згуртованості, здатності до відтворення та адаптації в умовах постійного зовнішнього тиску. Аналіз цих

механізмів дозволяє виявити універсальні чинники соціальної стійкості – зокрема роль довіри, спадковості цінностей, неформальних зв'язків і ефективної внутрішньої організації. Інтерпретація цього досвіду в межах легальних соціальних систем відкриває можливості для зміцнення соціальної згуртованості, підвищення стійкості інституцій та розробки більш ефективних моделей функціонування спільнот у кризових умовах.

Об'єктом дослідження є соціальна стійкість злочинних організацій як суспільний феномен. Я прагну розглянути, як ця кримінальна організація залишається стійкою, зберігаючи свою структуру та вплив упродовж десятиліть, попри активний тиск з боку держави та правоохоронних органів. Стійкість Ндрангети не є випадковим явищем – вона ґрунтується на цілісній системі чинників, серед яких визначальну роль відіграють родинно-кланові зв'язки, культурні традиції, релігійні уявлення, специфічні економічні практики, а також здатність інтегруватися у ширші соціально-політичні системи.

Предметом дослідження є соціальні механізми формування та відтворення стійкості Ндрангети як кримінальної організації.

Мета роботи – здійснити кримінологічний аналіз соціальної стійкості Ндрангети, визначити чинники, які забезпечують її відтворення, та розробити рекомендації щодо використання окремих аспектів цього досвіду для забезпечення стійкості соціальних систем.

Завдання роботи:

– визначити зміст понять «соціальна стійкість», «злочинна організація», «соціальна система», «Ндрангета»;

– з'ясувати стан наукового дослідження проблеми стійкості кримінальних організацій;

– визначити основні підходи та методи кримінологічного дослідження Ндрангети;

– визначити історичні, культурні, релігійні та регіональні чинники формування стійкості Ндрангети;

– виявити економічні практики родинних та кланових структур як основу соціальної стабільності;

– виявити зв'язок Ндрангети з політичними структурами та ЗМІ;

– розробити програму соціологічного дослідження соціальної стійкості Ндрангети;

– провести інтерпретацію результатів дослідження соціальної стійкості Ндрангети;

– розробити рекомендації щодо використання досвіду Ндрангети в забезпеченні стійкості соціальних систем.

Гіпотеза дослідження. Основою соціальної стійкості Ндрангети є родинно-кланові зв'язки та культурно-релігійні традиції Калабрії, які забезпечують організації високу внутрішню згуртованість, механізми соціалізації нових поколінь та легітимізацію діяльності у місцевих спільнотах.

Структура роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури, додатку.

РОЗДІЛ 1
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ СОЦІАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ КРИМІНАЛЬНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

1.1. Зміст понять «соціальна стійкість», «злочинна організація», «соціальна система», «Ндрангета»

Дослідження соціальної стійкості різних типів соціальних систем має як теоретичне, так і практичне значення. Аналіз цього явища дає змогу зрозуміти, які механізми взаємодії, культурні норми, цінності та внутрішні зв'язки забезпечують здатність спільнот зберігати цілісність і тривало функціонувати навіть за умов зовнішнього тиску, криз чи швидких змін. Вивчення стійкості соціальних систем дозволяє подолати вузьке тлумачення цього поняття й розглядати його як універсальну модель організації колективного життя, що може бути застосована для розроблення ефективних стратегій розвитку суспільства.

Поєднання емпіричних даних і теоретичних висновків щодо стійких соціальних структур відкриває можливість інтегрувати отримані знання у практику формування соціальної згуртованості, підвищення довіри між членами спільноти, зміцнення систем підтримки та забезпечення стабільності у динамічному середовищі. Таким чином, дослідження соціальної стійкості сприяє глибшому розумінню принципів виживання, адаптації та самовідтворення спільнот у XXI столітті, а також дає підґрунтя для створення більш життєздатних та ефективних соціальних систем.

У науковому аналізі будь-якого соціального феномену необхідним є чітке визначення ключових понять, оскільки саме вони формують теоретико-методологічний фундамент дослідження. У вивченні соціальної стійкості важливо не лише окреслити об'єкт чи специфіку конкретної спільноти, а й зрозуміти ті концептуальні категорії, які дозволяють пояснити життєздатність і довготривале існування соціальних структур загалом. Поняття соціальної стійкості, соціальної системи та організованої спільноти задають вихідні

аналітичні рамки, що дають можливість виявити внутрішні закономірності функціонування, механізми згуртованості, адаптації та відтворення соціальних утворень.

Застосування цих категорій дозволяє не лише розкрити природу внутрішніх зв'язків і структурних характеристик різних типів соціальних систем, але й побачити їх у ширшому соціальному контексті, де взаємодіють культурні, економічні та інституційні чинники. Саме тому на початковому етапі дослідження важливо не просто подати дефініції, запропоновані в науковій та нормативно-правовій літературі, а й показати, як ці поняття співвідносяться між собою та формують цілісну теоретичну основу для подальшого аналізу соціальної стійкості.

Першим кроком у цьому дослідженні є з'ясування сутності поняття «соціальна стійкість», адже саме воно лежить в основі розуміння тривалого існування будь-якої соціальної системи, зокрема й Ндрангети. Це поняття дозволяє побачити, яким чином певна спільнота здатна підтримувати свою цілісність, внутрішню рівновагу та функціональність попри зовнішній тиск, соціальні зміни чи спроби дестабілізації. Вивчення соціальної стійкості є ключем до пояснення того, як кримінальні організації, навіть перебуваючи поза законом, зберігають свої цінності, структури та механізми відтворення упродовж десятиліть. Саме тому важливо розглянути наукові підходи до цього поняття, серед яких одним із найбільш поширених є трактування соціальної стійкості, запропоноване Ліанн Баррон та Ерін Гонтлетт.

Науковці Ліанн Баррон та Ерін Гонтлетт, які розробили видатну модель соціальної стійкості, вважають, що вона виникає тоді, коли формальні й неформальні процеси, системи, структури та відносини активно підтримують здатність майбутніх поколінь створювати здорові та придатні для життя спільноти. Соціально стійкі спільноти є справедливими, різноманітними, згуртованими й демократичними та забезпечують високу якість життя [1, с.31].

У науковій літературі поняття «соціальна стійкість» трактується як здатність суспільства або будь-якої спільноти адаптуватися до змін, зберігати стабільність і сприяти розвитку добробуту громадян. Вона охоплює соціальну згуртованість, рівність, доступ до ресурсів і можливостей, а також ефективне управління суспільними процесами. Таким чином, соціальна стійкість забезпечується комплексом механізмів і стратегій, які підвищують адаптивність суспільства та його здатність реагувати на виклики турбулентного середовища [2, с.31].

Зі свого боку, термінологічний глосарій ООН визначає «стійкість» як здатність систем, громад та суспільства не лише абсорбувати зовнішні впливи, але й швидко відновлювати базову структуру та функції, демонструючи при цьому адаптивність і гнучкість у контексті значних трансформацій [3, с.30]. Отже, у поєднанні цих підходів соціальна стійкість постає багатовимірним явищем, що поєднує стабільність і динаміку.

Ольга Резнікова у монографії «Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища» підкреслює, що різні дослідницькі підходи до визначення поняття «стійкість» дозволяють виокремити низку принципових характеристик, без яких неможливо зрозуміти це явище та сформувати його чітку концептуалізацію. До таких ключових параметрів вона відносить: сферу, у межах якої здійснюється аналіз; об'єкт, щодо якого розглядається стійкість; типи зовнішніх впливів, до яких цей об'єкт має бути адаптивним; ціль досягнення стійкості; зацікавлені сторони; а також чинники та суб'єкти, здатні впливати на забезпечення бажаного результату.

Спираючись на порівняння різних теоретичних підходів і спеціалізованих термінологічних глосаріїв, підготовлених провідними дослідницькими центрами – Стокгольмським центром стійкості [47], Альянсом стійкості [46], Міжнародним інститутом з питань відновлення після катастроф (DRI) [45] та іншими – дослідниця робить узагальнений висновок: в узагальненому вигляді поняття «стійкість» характеризує реакцію об'єкта на

певні зовнішні подразники, його здатність адаптуватися до їх впливів без значної втрати функціональності.

У контексті нашого дослідження важливим є поняття «злочинна організація», адже саме вона виступає структурною основою соціальної стійкості мафіозних угруповань. У кримінально-правовій площині це поняття чітко визначене. Так, відповідно до статті 28 Кримінального кодексу України (зі змінами, внесеними згідно із Законами № 270-VI від 15.04.2008 та № 2617-VIII від 22.11.2018):

«Кримінальне правопорушення визнається вчиненим злочинною організацією, якщо воно скоєне стійким ієрархічним об'єднанням декількох осіб (п'ять і більше), члени якого або структурні частини якого за попередньою змовою зорганізувалися для спільної діяльності з метою безпосереднього вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів учасниками цієї організації, або керівництва чи координації кримінально протиправної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших кримінально протиправних груп».

Кримінальний Кодекс Італії у пункті а) статті 2 описує «організовану злочинну групу» як «структуровану групу, існуючу протягом певного часу, складену з трьох або більше осіб, які діють разом з метою вчинення одного або декількох серйозних злочинів або злочинів, визначених цією Конвенцією, з метою отримання прямої чи непрямої фінансової вигоди або іншої матеріальної вигоди». У наступному пункті с) уточнюється, що під «структурованою групою» розуміється «група, яка не утворилася випадково для тимчасового вчинення злочину і яка не обов'язково повинна передбачати формально визначені ролі для своїх членів, постійність в складі чи складну структуру». Отже, на підставі цих визначень остання судова практика вважає, що під «організованою злочинною групою» слід розуміти щось автономне і відмінне від можливого співучасті у злочині [4, с. 6].

Ключовим елементом цього визначення є наявність ієрархії, яка виявляється у розподілі ролей, підпорядкуванні учасників певному лідерові та

у чіткій структурованості. Як слушно зазначає Н. Невідома, ця ознака є похідною і визначається насамперед розподілом ролей та наявністю організатора. Вона може проявлятися через існування лідера, підпорядкування членів певному керівникові або чітку структурну побудову. Характерними є також стійкість внутрішніх зв'язків, підпорядкування суворій дисципліні та правилам, які забезпечують стабільність і довготривале існування групи [5, с. 479]. Таким чином, кримінальна організація розглядається як соціальний механізм, що відтворює власну стійкість.

У контексті дослідження стійкості соціальних систем надзвичайно важливо враховувати не лише механізми підтримання стабільності, але й чинники соціальної вразливості, оскільки саме вони визначають межі адаптивних можливостей спільноти та її здатність реагувати на зовнішні загрози. Соціальна стійкість і соціальна вразливість є взаємопов'язаними категоріями: рівень стійкості системи безпосередньо залежить від того, наскільки вона схильна до ризиків, які фактори посилюють або, навпаки, зменшують цю схильність, та якою є здатність спільноти адаптуватися після кризових впливів. Поняття вразливості має свої витоки в латинській мові – від іменника *vulnus* («рана»), дієслова *vulnerare* («ранити») та пізньолатинського прикметника *vulnerabilis*, який у англійську мову було запозичено у формі *vulnerable* на початку 1960-х років. Починаючи з кінця XVII століття, зміст цього поняття зазнав суттєвої еволюції: від характеристики здатності зазнавати фізичної шкоди воно поступово розширилося до охоплення психологічних, моральних і духовних вимірів страждання [49, с. 656–657].

Як зазначає д-р Труді Меркадал, соціальна вразливість – це стан і характеристика індивіда, групи чи спільноти, що відображає їхню схильність до негативних наслідків певної загрози – природної, соціальної чи антропогенної – а також рівень спроможності передбачати ризики, протистояти їм, адаптуватися та відновлюватися після їхнього впливу [48]. Урахування цього виміру дає змогу комплексно оцінити загальну стійкість соціальних систем, зокрема кримінальних організацій, які, попри свою

нелегальну природу, демонструють здатність мінімізувати внутрішню вразливість і забезпечувати довготривале виживання в умовах зовнішнього тиску.

У межах дослідження соціальної стійкості Ндрангети важливим є розуміння того, що злочинні організації функціонують як специфічні соціальні системи. Говорячи про суспільство як про соціальну систему, зазвичай виділяють чотири ключові аспекти: по-перше, його складові частини взаємопов'язані; по-друге, ці частини взаємодіють з певною метою; по-третє, система має чіткі межі; по-четверте, вона перебуває у стані рівноваги або гомеостазу. Більшість моделей соціальних систем спираються на аналогію зі складним біологічним організмом або механізмом. Проте багато соціологів вважають ці метафори обмеженими, оскільки вони не відображають динаміки та самовідтворюваності соціальних систем у повній мірі [6, с. 285].

Для більш точного розуміння природи соціальних систем варто звернутися до визначень, запропонованих у соціологічній літературі. Соціологічний енциклопедичний словник надає визначення соціальної системи, яке підкреслює її структурну і функціональну організацію:

Соціальна система – це складноорганізоване впорядковане ціле, що включає окремих індивідів, а також соціальні спільноти, об'єднані різноманітними зв'язками та взаємовідносинами. [7, с. 488] Саме у цій перспективі злочинні організації постають не лише як кримінальні угруповання, а й як специфічні соціальні системи, що мають власні механізми самовідтворення.

Саме у цій перспективі злочинні організації постають не лише як кримінальні угруповання, а й як специфічні соціальні системи, що мають власні механізми самовідтворення, структурування та адаптації до зовнішніх загроз. Таке бачення дозволяє підходити до аналізу Ндрангети не тільки як до об'єкта кримінологічного дослідження, а й як до соціальної спільноти зі складною внутрішньою організацією.

Поняття *Ндрангета* походить від грецького терміна, який вільно перекладається як *«Почесне товариство»*. ‘Ндрангета була додана до переліку злочинних організацій у статті Кримінального кодексу лише у 2010 році після розслідувань і судових процесів, відомих як 'Crimine'; однак, утворення калабрійської мафії зазвичай відносять до часу об'єднання Італії у 1861 році. Клани цієї мафії зображуються як найбагатші, найвпливовіші у наркоторгівлі та з міцними зв'язками за кордоном, особливо в Північній Америці, в Австралії, в Німеччині, а також, хоча й менш інтегровані, в інших європейських країнах [8, с. 2].

Лінгвіст Паоло Мартіно й досі залишається одним із найавторитетніших дослідників походження терміна ’ndrangheta та його зв’язку з історичним розвитком організованої злочинності в Калабрії. Він присвятив цьому питанню два ґрунтовні дослідження, опубліковані з інтервалом у десять років: «Storia della parola ’ndránghita» (1978) та «Per la storia della ’Ndrànghita» (1988). Обидві праці вибудовують єдину концепцію, яка стала основою подальших наукових інтерпретацій.

Попри те, що питання етимології виходить за межі спеціальної компетенції більшості істориків та соціологів, ключовий висновок Мартіно – про грецьке коріння терміну – залишається загальновизнаним у філологічних колах. На думку дослідника, слово походить від грецьких ἀνδράγαθος – «мужній, доброчесний, гідний поваги завдяки власним якостям» та ἀνδραγαθέω – «виявляти доблесть, здійснювати вчинки, гідні слави та честі» [21, с. 11]. Більшість етимологів розглядають таке походження як цілком переконливе: ’ndrangheta належить до так званих лексичних грецизмів Південної Калабрії, що становлять мовну спадщину як давньогрецької колонізації в добу Великої Греції, так і Візантійської імперської присутності.

Таке етимологічне коріння є важливим не лише з мовознавчого огляду: воно вказує на глибоку історико-культурну специфіку регіону, в якій і формувалися соціальні уявлення про честь, мужність і внутрішньогрупову

солідарність – категорії, що згодом стали складовими ідеологічної та культурної стійкості Ндрангети.

Таким чином, аналіз базових понять дозволяє зробити кілька важливих узагальнень. По-перше, соціальна стійкість постає як багатовимірне явище, що охоплює здатність спільноти зберігати внутрішню цілісність та відтворювати власні структури навіть у складних умовах. По-друге, злочинна організація, на прикладі Ндрангети, може розглядатися не лише як сукупність кримінально-правових характеристик, а і як особлива форма соціальної системи з притаманною їй ієрархією, дисципліною та механізмами відтворення. По-третє, сама Ндрангета виступає унікальним прикладом поєднання традиційних родинно-кланових зв'язків, культурних та релігійних чинників із сучасними кримінально-економічними практиками, що забезпечує їй високий рівень стабільності та адаптивності. Узгодження цих понять створює теоретичне підґрунтя для подальшого аналізу історико-соціальних чинників та механізмів формування стійкості кримінальних організацій, який буде розглянуто у наступних підрозділах.

1.2. Стан дослідження стійкості кримінальних організацій

Дослідження стійкості кримінальних організацій має особливе значення, оскільки воно виходить за межі суто кримінально-правового аналізу та відкриває можливість виявити універсальні соціальні механізми, притаманні будь-яким спільнотам. Ндрангета, як одна з найстійкіших мафіозних структур сучасності, демонструє виняткову здатність зберігати внутрішню цілісність, адаптуватися до змінних умов та відтворювати власну організацію протягом десятиліть. Вивчення цих механізмів важливе не лише для розуміння специфіки організованої злочинності, а й для ширшої соціологічної науки, адже моделі стійкості, вироблені Ндрангетою, можуть бути інтерпретовані та використані у легальному полі для забезпечення стабільності соціальних систем, підвищення рівня їхньої згуртованості та здатності протистояти кризам.

Перед тим як перейти до дослідження стійкості Ндрангети, важливо окреслити, хто і яким чином започаткував наукове вивчення злочинності та кримінальних структур. Одним із перших таких дослідників був Чезаре Ломброзо, який вважається засновником сучасної кримінології. Він запропонував концепцію, що злочинність не є випадковим явищем або результатом «злої волі», а має природні, антропологічні основи. На його думку, злочинець – особлива соціальна і біологічна категорія, своєрідний «антропологічний тип», що має схильність до злочинів через певні фізичні та психологічні властивості. Ломброзо порівнював злочин у людському суспільстві з природними явищами у світі організмів: тварини обманюють, крадуть, нападають одне на одного, а рослини іноді вбивають і поїдають комах. Таким чином, на його думку, злочинні нахили людини частково є «спадщиною» від тваринного світу. Водночас він підкреслював, що на формування поведінки людини впливають не лише біологічні фактори, а й соціальне середовище [9, с. 16].

Подальший розвиток кримінологічної думки отримав у працях Енріко Феррі, представника «третьої школи» кримінального права. Він пропонував більш збалансовану класифікацію злочинців, погоджуючись із Ломброзо, але відділяючи «випадкових» злочинців від тих, хто діє «за пристрастю». Феррі виділяв п'ять категорій: «випадкові», «за пристрастю», «божевільні або напівбожевільні», «народжені злочинці» та «звиклі», які почали кримінальну діяльність у дитинстві і стали професійними злодіями. Для кожної категорії він розробив відповідні заходи соціального захисту та покарання: психічно хворі підлягали поміщенню в спеціальні заклади, народжені злочинці – ізоляції, звиклі – тимчасовому вилученню з суспільства, а випадкові – відшкодуванню завданих збитків [10, с. 54].

Важливий внесок у розвиток соціології злочинності зробив Ігор Петрович Рущенко, автор монографії «Соціологія злочинності». Він прагнув подолати надмірну «соціалізацію» підходів до розуміння злочинності, досліджуючи її як соціальний феномен і закладаючи основи нової галузі –

соціології злочинності. Крім наукової діяльності, Рущенко активно займався підготовкою фахівців у цій сфері на університетському рівні та значною мірою сприяв розвитку української соціологічної науки [11, с. 3-4].

Ці наукові здобутки створюють основу для подальшого аналізу стійкості кримінальних організацій, зокрема Ндрангети, дозволяючи поєднати класичні теорії злочинності з сучасними соціологічними підходами до вивчення структури, механізмів відтворення та соціальної стабільності кримінальних спільнот.

Після розгляду класичних підходів до вивчення злочинності та кримінальних структур, важливо звернути увагу на дослідників, які займалися саме глибинним аналізом Ндрангети. Серед них особливе місце посідає Мальцев Олег Вікторович, який зробив значний внесок у дослідження кримінальних традицій, включно з італійською кримінальною субкультурою Ндрангети. Мальцев є академіком Української академії наук, доктором філософії та керівником НДІ «Дослідження світових військових традицій та криміналістичних досліджень застосування зброї».

Предметом його наукових досліджень є прикладні системи, методики, правила та знання, що можуть навчити людину певним навичкам і принципам, які зазвичай залишаються непомітними або прихованими для більшості. У своїх фундаментальних працях, таких як «Оманлива тиша» та «Філософія півдня Італії», Мальцев детально аналізує питання виникнення Ндрангети, її організаторів, ефективності та внутрішньої структури, а також специфіку субкультури цієї організації. У цих роботах він розкриває методику дослідження кримінальної традиції, історичні витоки формування Ндрангети та особисті методи набуття навичок її членами [12, с. 6-9].

Дослідження феномену соціальної стійкості кримінальних організацій вимагає глибокого аналізу наявних наукових праць, які розкривають внутрішні та зовнішні механізми функціонування таких структур. Особливо вагомий внесок у розуміння довготривалої стійкості 'Ндрангети, що є предметом цього дослідження, зробили такі провідні світові експерти, як

Антоніо Нікасо та Енцо Чіконте. Їхні роботи слугують основою для методологічної частини цього дослідження.

Антоніо Нікасо визнаний одним із найвидатніших експертів у вивченні калабрійської мафії [13, с. 2]. Його всебічна експертиза та дослідження дозволили по-новому осмислити організацію, діяльність та безпрецедентний вплив цього потужного злочинного синдикату. Роботи Нікасо розглядають 'Ндрангету не лише як кримінальну структуру, а як складну соціальну систему, розкриваючи її історію, внутрішню ієрархію, методи операцій та здатність до глобальної експансії. Це проливає світло на складнощі соціальної стійкості організації, яка успішно протистоїть правоохоронним зусиллям протягом десятиліть.

Нікасо приділяє особливу увагу внутрішнім процесам, ієрархічній структурі, ритуалам та кодексам поведінки 'Ндрангети [14, с. 133]. Його аналіз демонструє, що стійкість організації значною мірою ґрунтується на культі кровних зв'язків та сімейних кланів ('ndrine), які забезпечують беззаперечну лояльність, внутрішню дисципліну та високий рівень конспірації. Крім того, його дослідження охоплюють транснаціональне розширення 'Ндрангети, її участь у глобальних злочинних діях (зокрема, у торгівлі наркотиками) та встановлення зв'язків з іншими кримінальними організаціями по всьому світу. Важливо, що Нікасо поєднує академічний підхід із практичною діяльністю, співпрацюючи з правоохоронними органами, що підкреслює прикладну значущість його експертизи у сфері боротьби з організованою злочинністю.

Як плідний автор, Нікасо зробив свої дослідження доступними для широкого загалу та фахової спільноти, що сприяло формуванню комплексного розуміння динаміки організованої злочинності. Серед його ключових публікацій, що розкривають механізми стійкості, є: «Брати по крові» (Fratelli di sangue, 2010), що акцентує на родинних зв'язках; «Злі мови. Старі на нові коди мафії» (Male Lingue. Vecchi e nuovi codici delle mafiae, 2014), що аналізує комунікаційні та культурні механізми; а також «Створені чоловіки: культура мафії та сила символів, обрядів і міфів» (*Made Men: Mafia Culture and the

Power of Symbols, Rituals, and Myth., 2013), що вивчає соціально-культурні основи її життєздатності.

Особливо актуальною для сучасного дослідження є спільна праця Нікасо та доктора Нікола Граттері "Il Grifone". У цій книзі автори порушують проблему впливу технологій на еволюцію злочинності та мафіозних структур. Вони акцентують на тому, що 'Ндрангета активно шукає людей, які володіють комп'ютерними навичками більше, ніж навичками поводження зі зброєю, що є свідченням адаптивності організації до реалій сучасного світу [15]. Ця тенденція свідчить про гнучкість 'Ндрангети та її здатність інтегрувати нові технологічні методи для забезпечення власної стабільності та операційної ефективності в умовах зростаючої кіберзлочинності.

Іншим значущим експертом, чиї роботи є необхідними для аналізу стійкості 'Ндрангети, є Енцо Чіконте – професор і міжнародний фахівець з історії мафії. Його обширне дослідження зосереджено на історичних, структурних та операційних аспектах організації.

Чіконте провів глибокий аналіз історичного коріння 'Ндрангети, відстежуючи її походження та еволюцію як соціально-кримінального феномену. Його дослідження надає ключові відомості про те, як організація виникла, розширювалася та адаптувалася до змін соціально-політичних та економічних контекстів у Калабрії та за її межами [14, с. 9]. Розуміння цієї історичної адаптивності є критично важливим для пояснення її сучасної стійкості.

Експерт також детально проаналізував ієрархічну структуру 'Ндрангети, досліджуючи її кланову систему та чітко визначені ролі ключових осіб (боси, пічотті, посередники). Його праці розкривають внутрішні механізми функціонування та ефективні засоби контролю над територіями та членами організації. Крім того, Чіконте вивчає різноманітні кримінальні діяльності, які здійснює 'Ндрангета (торгівля наркотиками, відмивання грошей), та її роботу у різних секторах легальної економіки, що є ключовим фактором її економічної стабільності та, відповідно, соціальної стійкості.

Чіконте не обмежується лише аналізом організації, а також досліджує стратегії протидії 'Ндрангеті, оцінюючи ефективність заходів правоохоронних органів, судових переслідувань та громадських ініціатив. Його роботи, такі як «Судовий процес над 'Ндрангетою» (Processo alla 'Ndrangheta, 1996), «Кримінальна історія. Переборний підйом мафії, ндрангети та каморри з дев'ятнадцятого століття до наших днів» (Storia criminale..., 2008), та «Оссо, Мастроссо, Карканьоссо. Образи, міфи та таємниці 'Ндрангети» (2010), надають цінні уявлення про цю потужну і невловиму мафіозну організацію. Загалом, дослідження Чіконте є необхідними для розуміння системного характеру стійкості 'Ндрангети, що базується на поєднанні традиційних соціальних структур із сучасними кримінальними практиками.

Вивчення історичної динаміки мафіозних структур є ключовим для розуміння їхньої сучасної соціальної стійкості. Робота Енцо Чіконте «Кримінальна історія» (Storia criminale, 2008), як зазначає Ріккардо Паскуаліна, становить докладний огляд історії мафії від XIX століття до сьогодення, підкреслюючи серйозну загрозу, яку вона становить для італійського суспільства [16]. Незважаючи на те, що книга ґрунтується на аналізі великої кількості документів і монографій, рецензія Паскуаліни вказує на певні методологічні дискусії. Зокрема, спірним є твердження автора про прямий зв'язок мафії виключно з іспанським впливом, оскільки мафіозні структури існували і в регіонах Італії без прямого іспанського панування [16]. Ця критика підкреслює важливість критичного підходу до історичних гіпотез щодо походження мафії, водночас підтверджуючи, що книга Чіконте є цінним джерелом для подальшого дослідження складної теми. Таким чином, історичні праці закладають основу для розуміння стійкості, показуючи її глибинне коріння в італійському соціальному контексті.

Особливо актуальними для дослідження соціальної стійкості є праці, які фіксують еволюцію та адаптацію 'Ндрангети до сучасних соціально-економічних умов. У цьому контексті значущою є книга «Свята Ндрангета. Від насильства до суперечок», написана кримінологом Анною Сергі та

Панталеоне Сергіде. Як зауважує Марія Франческа Джентиле у своїй рецензії, ця робота розглядає значні зміни у цілях та методах злочинного угруповання, що відбулися за останні десятиліття [17].

Ключовий висновок, який впливає на розуміння стійкості, полягає в тому, що 'Ндрангета відійшла від пріоритету прямого насильства і стала більш зацікавленою у використанні політичного та економічного впливу [17]. Цей зсув свідчить про високий ступінь соціальної адаптивності кримінальної організації, її здатності інтегруватися у легальні та владні структури. Автори досліджують, як 'Ндрангета використовує співпрацю з масонськими ложами та іншими нелегальними чи напівлегальними організаціями для досягнення своїх цілей, зокрема, для здобуття політичного впливу [17]. Рецензія Джентиле підкреслює, що книга Сергі та Сергіде є важливим джерелом для розуміння сучасного стану калабрійської організованої злочинності, і головне – наголошує на потребі у постійному оновленні підходів до боротьби з нею [17]. Це підтверджує тезу про те, що стійкість 'Ндрангети є не статичним, а динамічним феноменом, що постійно розвивається.

Загальний стан дослідження стійкості кримінальних організацій на прикладі 'Ндрангети характеризується наявністю глибоких історичних праць (Чіконте) та актуальних досліджень адаптивності (Нікасо, Сергі), які фіксують перехід від архаїчних кримінальних практик до складних форм соціальної, політичної та економічної інтеграції. Це дозволяє в даній магістерській роботі зосередитися не лише на структурних аспектах ('ндріна, ритуали), але й на соціальних механізмах відтворення та стійкості, що є ключовим для розуміння 'Ндрангети як однієї з найбільш життєздатних кримінальних спільнот світу.

1.3. Основні підходи та методи кримінологічного дослідження Ндрангети

Логічне подання та послідовність інформації є фундаментальним принципом у методології будь-якого наукового дослідження, зокрема й кримінологічного аналізу такої складної структури, як 'Ндрангета. Цей підхід

забезпечує когерентність (узгодженість) структури магістерської роботи, дозволяючи читачеві простежити чіткий хід аргументації: від визначення базових понять до виведення остаточних висновків. Логічна послідовність, закладена у структуру роботи (наприклад, у підрозділі 1.1., де даються визначення "соціальної стійкості", "злочинної організації" та "'Ндрангети"), допомагає не лише систематизувати знання, а й мінімізувати ризик внутрішніх суперечностей або розбіжностей у подальшому аналізі. Застосування цього методу є необхідним для досягнення об'єктивності та наукової точності дослідження, оскільки лише чітко визначені та логічно пов'язані категорії можуть стати надійною основою для вивчення соціальної стійкості кримінальної спільноти.

Дослідження та аналіз історії становлення і розвитку 'Ндрангети є одним із найбільш ефективних кримінологічних методів для розуміння її сучасної стійкості. Як зазначено в підрозділі 2.1., ретельне вивчення історичних, культурних, релігійних та регіональних чинників її формування дозволяє розкрити глибинні корені організації та простежити ключові етапи її еволюції. Історичний метод передбачає критичний аналіз архівних джерел, документів, судових протоколів та свідчень, пов'язаних із діяльністю 'Ндрангети. Це дає змогу виявити, як змінювалися її стратегії, тактики, внутрішня структура (наприклад, перехід від сільського криміналітету до глобальної економічної сили), а також її соціальний, економічний та політичний вплив в Італії та за її межами. Розуміння історичної динаміки 'Ндрангети є критично важливим для пояснення механізмів її тривалого відтворення та неперервної соціальної стійкості, що є центральною темою цього дослідження.

Метод експертної оцінки є важливим якісним інструментом кримінологічного дослідження, особливо при вивченні закритої та висококонспіративної структури, як-от 'Ндрангета (наприклад, у підрозділах 1.2. та 2.2.). Цей метод полягає у зверненні до знань та висновків висококваліфікованих спеціалістів – експертів (кримінологів, соціологів,

слідчих, журналістів), які мають глибокий досвід вивчення організованої злочинності.

Експертиза (від лат. expertus – досвідчений) – це дослідження питання, що вимагає спеціальних знань, із наданням мотивованого висновку [18, с. 123].

Цей метод застосовується, як правило, в умовах недостатності або значної невизначеності первинної інформації про об'єкт дослідження. У цьому дослідженні опорою слугують праці таких відомих експертів, як Антоніо Нікасо, Енцо Чіконте та Олег Мальцев, чиї наукові дослідження та публікації надають неупереджену та об'єктивну характеристику 'Ндрангети. Аналіз цих експертних оцінок є необхідним для підвищення надійності та достовірності висновків щодо соціальної стійкості кримінальної субкультури.

Одним із ключових методів даного дослідження є контент-аналіз. Зазначений метод застосовується у підрозділах 1.2 «Стан дослідження стійкості кримінальних організацій», 2.1 «Історичні, культурні, релігійні та регіональні чинники формування стійкості Ндрангети», 2.2 «Економічні практики родинних та кланових структур як основа соціальної стабільності», а також 2.3 «Зв'язок Ндрангети з політичними структурами та ЗМІ».

Зміст розділу 3 зумовлює необхідність системного аналізу текстового, аудіального та візуального контенту з метою дослідження соціальних механізмів формування й відтворення стійкості Ндрангети як кримінальної організації. Контент-аналіз у межах даного дослідження використовується для виявлення соціальних механізмів, що забезпечують стійкість Ндрангети як кримінальної організації. Застосування цього методу дає змогу проаналізувати повторювані теми, стійкі смислові структури, нормативні уявлення та моделі поведінки, які відображають способи відтворення організаційної єдності, підтримання внутрішньої дисципліни та адаптації Ндрангети до змін соціального й політичного середовища.

У процесі дослідження було проаналізовано матеріали різних інформаційних джерел, що містять відомості про історичні, економічні, культурні та політичні аспекти функціонування Ндрангети. Для забезпечення

системності та наукової обґрунтованості аналізу застосовувалася процедура операціоналізації, яка передбачала перетворення теоретичних понять соціальної стійкості у конкретні аналітичні індикатори. Це дозволило структурувати емпіричний матеріал і здійснити порівняльний аналіз чинників, що сприяють довготривалому відтворенню Ндрангети як стійкої соціальної системи.

С. У. Гончаренко визначає контент-аналіз як метод виявлення й оцінювання специфічних характеристик текстів та інших інформаційних носіїв [58, с. 129]. У класичному формулюванні Б. Берельсона контент-аналіз трактується як дослідницька техніка, спрямована на об'єктивний, системний і кількісний опис наявного змісту комунікації відповідно до поставлених дослідницьких цілей [60, с. 18].

Контент-аналіз належить до якісно-кількісних методів вивчення документів і вирізняється строгістю процедур та об'єктивністю отриманих результатів. Його сутність полягає у квантифікації текстового матеріалу з подальшою аналітичною інтерпретацією. Предметом контент-аналізу можуть бути як проблеми соціальної реальності, що відображаються або приховуються в документах, так і внутрішні закономірності функціонування об'єкта дослідження [59, с. 278].

У цьому контексті також показовим є підхід Ч. Осгуда, який розглядає контент-аналіз як процедуру, що дозволяє робити висновки щодо джерела та адресата комунікації на підставі змісту повідомлення. Узагальнене визначення, запропоноване М. Костенком і В. Івановим, підкреслює аналітичний потенціал контент-аналізу як методу, здатного поєднувати кількісну обробку текстів із глибокою соціологічною інтерпретацією отриманих даних.

У нашому дослідженні було застосовано комплекс наукових методів, що забезпечили всебічний та об'єктивний аналіз соціальної стійкості Ндрангети. Основними методами стали контент-аналіз наукової літератури, документів і медійних матеріалів, аналіз історичних джерел, а також логіко-структурний

підхід, який дозволив вибудувати дослідження у внутрішньо послідовну та концептуально цілісну систему. Застосування зазначених методів дало змогу зібрати та узагальнити різнопланові дані про історичні передумови виникнення Ндрангети, соціальні, культурні та економічні чинники її стійкості, а також механізми відтворення організаційної структури в умовах постійного зовнішнього тиску.

РОЗДІЛ 2
ІСТОРИКО-СОЦІАЛЬНІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ НДРАНГЕТИ

2.1. Історичні, культурні, релігійні та регіональні чинники формування стійкості Ндрангети

Дослідження 'Ндрангети вимагає особливої уваги до унікального географічного та історичного середовища, в якому вона сформувалася. Регіон Півдня Італії, зокрема Калабрія, історично слугував ареною для безперервних конфліктів та змагань між світовими державами протягом трьох тисячоліть. Така постійна зовнішня нестабільність і відсутність централізованої державної влади вплинули на формування специфічних соціальних норм і механізмів самоорганізації, які згодом стали живильним середовищем для кримінальних структур.

У світовому масштабі слово “Мафія” як термін набуло найбільшого успіху, перетнувши регіональні кордони Сицилії, де воно зародилося. “Мафія”, безсумнівно, є найвідомішим італійським словом у світі, тоді як інші значні італійські кримінальні організації, такі як 'Ндрангета та Каморра, не мали такого міжнародного успіху. Однак, як підкреслює Енцо Чіконте, Мафія, 'Ндрангета і Каморра є оригінальним італійським кримінальним продуктом дев’ятнадцятого століття, що походить відповідно з південних регіонів Сицилії, Калабрії та Кампанії. Ця регіональна прив’язаність визначила специфічні моделі соціальної інтеграції та різні типи стійкості, де для ’Ндрангети ключову роль відіграли родинні зв’язки та закритість.

Тож, для глибокого розуміння стійкості 'Ндрангети як однієї з форм організованої злочинності необхідно спершу розглянути широке поле концептуалізації самого терміна "Мафія", який часто використовується як загальний синонім для південноіталійських кримінальних структур. Як зазначає Джон Дікі, посилаючись на спостереження Л. Лупо, слово "Мафія" – це термін, який «з середини дев'ятнадцятого століття до наших днів постійно

фігурує у повсякденних політичних та журналістських полеміках, у судових розслідуваннях, пресі, художній літературі, у працях антропологів, соціологів, юристів, економістів та істориків» [20, с. 11]. Його багатозначність сприяла символічній живучості мафіозного образу, але водночас ускладнила аналітичне розрізнення між різними формами організованої злочинності.

Однак, ми повинні визнати, що цей термін є полісемічним, тобто багатозначним, що значно ускладнює його використання в науковому дискурсі. Є факти, які «різняться у різних контекстах і обставинах, а також відповідно до намірів та інтересів людей, які його використовують» [20, с. 11]. З нашої точки зору, саме ця термінологічна невизначеність створює значні методологічні виклики при спробі ізолювати однорідну типологію чи послідовність феноменів, які можна було б однозначно згрупувати під назвою «мафія». У випадку 'Ндрангети ця невизначеність маскувала її реальну організаційну силу, сприяючи тривалому недооцінюванню загрози, що, своєю чергою, підвищувало її здатність зберігати стабільність і уникати зовнішнього контролю.

Це враження важко відкинути, оскільки, як слушно зауважує Лупо, успіх цього слова, ймовірно, пояснюється саме широтою, з якою воно використовується, та невизначеністю його сфер застосування [20, с. 11]. Таким чином, приступаючи до аналізу 'Ндрангети, ми зобов'язані критично розрізняти її унікальні регіональні та культурні особливості від загального, часто спрощеного, образу, що створюється у масовій свідомості під егідою терміна "Мафія".

Явище 'Ндрангети не є недавнім. Його історія глибоко закорінена в серці дев'ятнадцятого століття, навіть якщо в той час воно було відоме під іншими назвами, такими як picciotteria, onorata società (почесне товариство), famiglia Montalbano, maffia (з двома "ф") або camorra. Сам термін 'Ndrangheta увійшов у вжиток лише протягом 1960-х років [19, с. 34]. Така варіативність назв і форм існування свідчить про високу адаптивність організації до змін політичного та соціального середовища, що відповідає критеріям соціальної стійкості як

здатності до трансформації без втрати базової структури. Слід зазначити, що 'ндрангетістів нелегко виявити в офіційних документах, оскільки однією з найважливіших характеристик 'Ндрангети є її тенденція працювати приховано, захищено, уникаючи гучних дій, які привернули б увагу правоохоронних органів та громадської думки. Викрадення людей почали привертати суспільну увагу лише у другій половині двадцятого століття, але навіть тоді це були лише окремі випадки, а не всі злочини. Уникання публічності, мінімізація відкритого насильства та акцент на внутрішній дисципліні дозволяли організації зберігати функціональну цілісність навіть у періоди активних репресій, що підтверджує її здатність абсорбувати зовнішні загрози й відновлюватися після них.

Ранні назви свідчать про складність сприйняття та багатошаровість цього явища. Термін «Picciotteria», широко вживаний на початку XX століття та особливо в судових документах, походив від *picciotto* – позначення низового члена злочинної групи. У такий спосіб місцеві структури фактично трактувалися як варіант ширших мафіозних організацій Південної Італії. Назва «Fibbia», що траплялася в кримінально-правових документах, позначала локальну банду в межах ієрархічно впорядкованої мережі – це підкреслювало її суто кримінальний характер. Натомість значно романтизованіший термін «Onorata Società» відображав уявлення про «кодекс честі», пов'язаний із традиційною селянською культурою, й отримав широке розповсюдження наприкінці XIX століття як у побутовому мовленні, так і в описах локальних спільнот [22, с. 364]. Апеляція до традиційних цінностей – честі, родини, взаємної відповідальності – забезпечувала соціальну легітимацію та внутрішню згуртованість, що є важливими складовими соціальної стійкості.

Енцо Чіконте підкреслює, що в італійській історіографії 'Ндрангета, безумовно, є найменш вивченою та найменш відомою мафіозною організацією. В ідеальній книгарні, книги про Мафію зайняли б щонайменше три стіни кімнати; ті, що стосуються Каморри, зайняли б цілу стіну, тоді як книги про 'Ндрангету помістилися б лише на двох полицях [19, с. 34]. Лише в

останні роки – після розслідувань Infinito та Crimine, координованих судами Реджо-Калабрії та Мілана – спостерігається пожвавлення інтересу до цієї теми і, як наслідок, збільшення кількості публікацій.

Аналіз взаємозв'язку між Ндрангетою та традиційним калабрійським суспільством є ключовим для розуміння специфіки цього кримінального феномена. Саме через вивчення культурних, соціальних і ментальних характеристик місцевих спільнот стає зрозумілим, яким чином формувалися ті механізми, що забезпечили виняткову стійкість і здатність Ндрангети адаптуватися до різних історичних етапів.

Соціолог Піно Арлаккі одним із перших пов'язав становлення *Onorata Società* кінця XIX століття з традиційною селянською культурою Калабрії, насамперед тих районів, де суспільство перебувало у стані так званого «перманентного переходу». Йдеться про території, як-от рівнина Джоя-Тауро, де модернізаційні процеси створювали різкий дисонанс між капіталістичними економічними відносинами та надзвичайно консервативною культурою місцевих громад. У цьому середовищі значну роль відігравали традиційні кодекси честі, що спричиняли жорстку конкуренцію між індивідами та родами. Саме ця конкуренція, за Арлаккі, слугувала механізмом вертикальної мобільності та водночас породжувала ключові елементи мафіозної поведінки:

– надмірний індивідуалізм;

– відсутність абстрактних понять справедливості, що виходили б за межі локальної спільноти;

– домінування принципу особистого правосуддя як інструменту захисту честі.

Постать «людини честі» (*uomo d'onore*) в таких умовах ставала не просто носієм соціального капіталу, а перетворювалася на альтернативне джерело влади й арбітражу, заповнюючи вакуум легітимності державних інститутів. Такий підхід перегукується з класичними дослідженнями Гесса, Блока, а також Шнайдерів, які описували аналогічні процеси в контексті Сицилійської мафії: монополію на насильство, локальний характер соціальних зв'язків та

функцію посередництва між громадою та державою. Попри це, Арлаккі наголошував, що Ндрангета у своїй первісній формі була радше способом соціальної поведінки нижчих класів, ніж централізованою кримінальною організацією. На його думку, сучасна Ндрангета вирізняється від традиційної форми – «старої злочинності» – тим, що з 1970-х років трансформувалася у «мафію-підприємство», здатну проникати в капіталістичну економіку та діяти як економічний суб'єкт [22, с. 365]. Саме здатність брати на себе управлінські та регулятивні ролі у кризовому середовищі свідчить про її системну стійкість, оскільки організація не лише виживала, а й укорінювалася в соціальній структурі.

Подальша трансформація 'Ндрангети з «традиційної злочинності» у «мафію-підприємство» з 1970-х років демонструє гнучкість економічних стратегій і здатність інтегруватися в глобальні ринки, не втрачаючи при цьому родинно-кланової основи. Така комбінація стабільності ядра й адаптивності форм відповідає визначенню соціальної стійкості як поєднання стабільності та динаміки.

Джон Дікі, автор праці «Mafia Brotherhoods: Camorra, Mafia, 'Ndrangheta: The Rise of the Honoured Societies», у якій простежує витоки та формування трьох найвідоміших італійських мафій, поєднує ретельну архівну роботу, виразну наративну стилістику та глибокий аналітичний підхід. Завдяки цьому він відтворює на сторінках книги складну «кримінальну екосистему» Італії та історію становлення трьох впливових злочинних братств [25, с. 496].

Спираючись на ранні документальні свідчення – зокрема на судову кореспонденцію у справах, що стосувалися Ндрангети, – дослідник зазначає, що перші згадки про ці угруповання з'являються у матеріалах судових процесів, які проводилися в провінції Реджо-Калабрія з 1880-х років. Дікі підкреслює, що наприкінці 1920-х років італійська влада здійснила масштабну хвилю репресій, спрямованих проти кримінальних організацій, активних у цьому регіоні та за його межами.

Ще раніше, у звіті карабінерів Джераче-Маріна, увагу приділяли «банді вимагачів», які були причетні до численних злочинів – від переслідувань і побиттів до вимагання та крадіжок. На думку Дікі, саме такі документи можуть вважатися одними з перших офіційних описів Ндрангети як структурованої кримінальної спільноти [25, с. 496].

На основі цих та інших процесуальних матеріалів ліберальної й фашистської епох, значна частина яких спирається на внутрішні свідчення, формується чітке уявлення про кримінальні об'єднання Калабрії. Вони мали структуру, що передбачала розмежування між більш досвідченими злочинцями (зокрема тими, кого називали «каморристами»), об'єднаними в головне Товариство, та молодшими учасниками («пічотті»), які входили до меншого Товариства. Крім того, простежується наявність ініціаційних ритуалів: у згаданому рішенні Апеляційного суду Катандзаро у справі Ардоре йдеться про «зошит з правилами підпільного світу» та «лист із текстом присяги», знайдені під час обшуку в домі ватажка. Ці ритуали та практики однакові по всьому регіону, а також виявляються чіткі зв'язки між місцевими групами та кримінальним бізнесом [25, с. 496].

З моменту свого зародження ця організація представляла в очах сучасників шокуючу та інноваційну зміну порівняно з іншими кримінальними системами попередніх століть. Вони збудували організацію з чіткою ієрархією, надали їй набір правил, починаючи з найважливішого – омерти (закону мовчання), розробили кодекси приналежності з легендами, покликаними приваблювати та захоплювати молодь, а також забезпечили довгострокову кримінальну ініціативу [19, с. 33]. Завдяки цим характеристикам, подібні кримінальні організації змогли процвітати десятиліттями і залишаються активними сьогодні, переживши різноманітні політичні режими – Бурбонський, Ліберальний, Фашистський чи Республіканський. Це свідчить про їхню виняткову соціальну стійкість і адаптивність.

У 1977 році антрополог Ломбарді Сатріані стверджував, що мафіозна культура переймає традиційні цінності, але переосмислює їх і використовує у власних цілях. На його думку, мафія існує як самостійна структура, що прагне скористатися плутаниною між собою та суспільством, у якому вона діє, поступово проникаючи у нього. Такі елементи, як честь, помста, родина та релігійність, справді є спільними для обох систем, але їхня схожість, підкреслює дослідник, є лише «поверхневою випадковістю… яка аж ніяк не дозволяє сприймати мафіозну культуру як традиційну» [28, с. 86].

Подібну позицію займає й Чіконте, який вважає, що 'Ндрангета завжди прагнула привласнити селянські цінності та представити себе як силу, здатну їх захищати, щоб забезпечити собі «широку підтримку» серед населення. Це підтверджується низкою фактів [29, с. 72–73]. Так, журналіст і політик Франческо Арка, близький до революційного соціалізму, у своєму дослідженні провінції Реджо-Калабрія зазначав, що Піччоттерія сприймалася одночасно як форма взаємодопомоги та як можливість утекти від соціально-економічних труднощів. За його словами:

«Бідні, безробітні, пригнічені батраки… піддавалися лестощам, навіюванням і підбурюванням справжніх злочинців, які очолювали ці об'єднання; багато хто вступав до них, вважаючи їх товариствами взаємодопомоги, а згодом, розчарувавшись, полишав; інші ж – зневірені дрібні землевласники, які опинилися у скруті та втратили відчуття цінності власного життя – пишалися тим, що зберігали рештки свого колишнього статусу» [30, с. 49].

Узагальнюючи, ці дослідження демонструють, що мафія свідомо маніпулювала традиційними уявленнями та соціальною вразливістю населення, щоб забезпечити власний вплив і контроль.

Учений О. Мальцев наголошує, що розуміння історичних витоків та внутрішнього устрою 'Ндрангети є ключовим для оцінки її впливу не лише в Італії, а й на міжнародній арені. На його думку, саме внутрішні традиції, система навчання та чітко вибудувана модель підготовки кадрів дозволили

'Ндрангеті перетворитися на одну з найпотужніших кримінальних структур світу, що володіє значними ресурсами та політичним впливом.

У своїй роботі «Оманлива тиша» О. Мальцев розглядає 'Ндрангету як своєрідний «університет», у якому кожен щабель організації має власні функції, «факультети» та специфічні правила. Освітньо-виховна система угруповання ґрунтується на особливій філософії, кодексі поведінки та методології, яку дослідник навіть порівнює з «приватною релігією». Ці принципи формують морально-етичні установки членів організації з раннього віку.

У структурі 'Ндрангети релігійність набуває специфічного, нетрадиційного характеру. На відміну від класичної релігії, зокрема католицизму, мафіозні угруповання формують власні сакральні системи, що виконують практичні функції: вони регулюють поведінку, легітимізують владу всередині клану та забезпечують відтворення ієрархії. Для 'Ндрангети релігія – це не доктринальна віра, а частина їхнього закритого світорозуміння, яке передається у межах родини та клану, виховуючи лояльність, самопожертву та безумовну відданість структурі. У кримінальних організацій існує власна релігійна система прикладного й практичного характеру. Її духовно-символічний вимір пов'язують із деякими елементами францисканського чернечого ордену. Вона має своїх «проповідників» і «послідовників» – членів організації. Саме це забезпечує спадковість традиції, закритість системи та цілковиту внутрішню інтеграцію клану [12, с. 115].

Такий підхід дозволяє розглядати 'Ндрангету як багаторівневу, складно структуровану систему з унікальними механізмами виховання та управління, яка завдяки своїй закритості та організаційній складності продовжує суттєво впливати на глобальні процеси. Релігія та філософські уявлення займають важливе місце в кожній подібній системі, зокрема й у Ндрангеті, яка створила власну символічно-релігійну модель. Будь-яка злочинна організація формує свою «практичну релігію», що застосовується у повсякденному житті та діяльності. У таких структурах існують власні філософські засади, переданий

досвід попередніх поколінь та способи інтерпретації незрозумілого. «Власна релігія» виступає системою знань, яка пояснює принципи існування, світогляд і водночас сприяє здобуттю сили, добробуту й влади. У калабрійській кримінальній традиції ця релігійно-філософська система є складовою субкультури, світогляду та основних норм організації [12, с. 116]. Релігійно-символічні практики, ініціаційні ритуали та система «власної релігії» виконують функцію внутрішньої інтеграції та передачі норм між поколіннями. Ці механізми забезпечують міжпоколінну спадковість, лояльність і відтворення організації, що є ключовими елементами її довготривалої стійкості.

Щоб зрозуміти специфіку Ндрангети та відмінності, які роблять її унікальною серед інших мафіозних структур, варто звернути увагу на її засадничі принципи та механізми функціонування.

Якщо Палермська мафія об'єднує людей різного походження, то Ндрангета формується виключно з родичів по крові. Щоб стати повноправним членом організації, необхідно породичатися з нею. Існує лише одна альтернатива – потрапити до її лав у тюрмі. Тобто вступ до Ндрангети можливий або через шлюб, або через позбавлення волі. Така модель рекрутингу створює закриту систему доступу, що мінімізує зовнішні ризики та суттєво підвищує рівень внутрішньої довіри й соціальної згуртованості, що є базовими характеристиками соціальної стійкості. Професор Антоніо Нікассо описує калабрійців як «кригу – суцільну брилу льоду». Під час допитів член Ндрангети може сидіти нерухомо, дивлячись в одну точку, не сказавши жодного слова. Це марно – він ніколи не зрадить свою родину. Скільки б психологи не досліджували їхню поведінку, серед представників Ндрангети практично не зустрічається зрадників. Навіть ті, хто зрідка вирішує зламати омертà, змушені все життя переховуватися під програмою захисту свідків, із закритим обличчям – і всі розуміють, що рано чи пізно їх усе одно знайдуть [26, с. 108]. Це свідчить про надзвичайно високий рівень контролю та

ефективність внутрішніх санкцій як механізмів підтримання стабільності системи.

Переважна більшість мовчать з однієї простої причини, яка втілена у так званому «золотому правилі»: *чим більше змін у житті людини, тим менше вона схильна до порушення встановлених норм*. Ієрархія та порядок усередині організації формуються завдяки суворому дотриманню кодексу честі. Це можна порівняти з вторгненням сторонньої людини у ваш дім: якщо хтось чинить безлад і порушує ваші правила, він стає чужим. Стабільність соціальних ролей, передбачуваність життєвих траєкторій та жорстка ієрархія знижують імовірність девіантної поведінки, що відповідає логіці стійких соціальних систем. Порушення внутрішнього порядку означає втрату статусу «свого» та виключення з колективу. Саме усвідомлення неминучості санкцій пояснює крайні форми поведінки, зокрема самогубства жінок, які порушили лояльність до організації [26, с. 109]. У цьому контексті жорсткість норм виступає не деструктивним, а стабілізуючим чинником.

Водночас саме ця жорсткість норм і надмірна стабілізація соціальних ролей формують парадоксальну зону вразливості всередині стійкої системи. Як показує Омбретта Інграскі у статті La forza della vulnerabilità, надконтроль, психологічний тиск і відсутність можливостей для індивідуального вибору створюють соціальну та психологічну вразливість окремих членів організації, передусім жінок. У таких умовах система, яка на макрорівні демонструє високу згуртованість і стабільність, на мікрорівні породжує внутрішню напругу, що за наявності зовнішньої підтримки (соціальних програм, правового захисту, психологічної допомоги) може стати точкою виходу з мафіозного середовища. Таким чином, жорстка нормативність, яка зазвичай виконує стабілізуючу функцію, водночас виявляє внутрішню слабкість системи – її залежність від повної відсутності альтернатив для індивіда, що підтверджує тезу про амбівалентний характер соціальної стійкості: вона не усуває вразливість, а лише приховує її до моменту появи зовнішніх умов для розриву з системою [61].

Анна Сергі у своєму дослідженні «Місцева ’ндрангета. Обговорення поведінки мафії, передачі культури та захисту дітей у Калабрії» зазначає, що мафіозна культура базується на суворому порядку та системі цінностей, які передаються через так звану «чорну педагогіку» – спотворену форму виховання. У родинах, пов’язаних із мафією, деякі жінки отримують статус «сестер омерти», що підкреслює їхню важливу роль у межах окремих сімей. Проте ключова позиція належить батькові, який виступає водночас главою родини та керівником мафіозної діяльності. Матері виконують функцію вихователь ок: саме вони прищеплюють дітям почуття відповідальності, передають основні мафіозні цінності, зокрема код мовчання, та формують їх у середовищі, де кримінальна культура є нормою [27, с. 5–6]. Передавання норм і моделей поведінки з покоління в покоління забезпечує довготривале відтворення організації, що є ключовою ознакою соціальної стійкості.

Крім того ритуали Піччоттерії свідчать, що центральною умовою належності до угруповання був саме обмін кров’ю. Так, щоб потрапити до рівня «Маджоре» у катандзарській банді 1930-х років, новачок мав пройти ритуальний поєдинок на ножах з іншим піччотто, завдати йому легкої рани й випити краплю крові суперника [31, с. 40–41]. Клятва крові виконує функцію символічного та психологічного закріплення належності, трансформуючи особисту ідентичність у колективну та унеможливлюючи вихід із системи без радикальних наслідків.

Попри надзвичайну жорсткість внутрішніх обмежень, саме ця система зробила ’Ндрангету однією з наймогутніших злочинних організацій світу. Поєднання традиційних ритуалів із сучасними управлінськими та економічними практиками свідчить про здатність організації інтегрувати інновації, не руйнуючи власного ядра, що є класичною характеристикою адаптивної стійкості.

Ндрангета поєднує в собі традиційні та інноваційні риси, що проявляються як у кримінальній діяльності, так і в соціокультурних аспектах, зокрема в сімейно-орієнтованій моделі організації та прив’язаності до

ритуалів. Дослідження Катіно Мауріцо та співавторів підтверджують, що стратегічне зміцнення кримінальних альянсів здійснювалося через міжродинні шлюби між ключовими кланами Ндрангети. Структурно Ндрангета представлена як федерація кланів з різними рівнями координаційних органів, інформація про які підтверджена результатами судових справ [8, с. 2]. Така мережева модель поєднує децентралізацію з координацією, що підвищує здатність системи виживати у кризових умовах.

У книзі «Оманлива тиша» представлено результати багаторічних наукових досліджень доктора філософії та кандидата психологічних наук Олега Вікторовича Мальцева, присвячених кримінальній традиції Калабрії. Автор детально аналізує інструменти наукового дослідження, описує евристичні моделі та пропонує власну «Методику аналізу кримінальних традицій», а також проводить порівняльний аналіз структур Мафії та 'Ндрангети.

Оскільки в нашому дослідженні стійкості соціальних систем на прикладі 'Ндрангети ключову роль відіграє саме її внутрішня організаційна модель, особливу увагу необхідно зосередити на тому, як побудована ця структура.

За Мальцевим, 'Ндрангета функціонує як своєрідний «університет», що існує всередині сім'ї. Це не просто модель виховання – це система багаторівневої підготовки, яка формує особистість і паралельно вибудовує чотири рівні самої організації. Вона складається з чотирьох факультетів, які член проходить послідовно – від першого до четвертого, просуваючись у своїй кримінальній соціалізації та інтеграції в структуру [12, с. 44]. Освітньо-ієрархічна модель формує не лише професійні навички, а й світогляд, ідентичність та лояльність, що перетворює організацію на самовідтворювану соціальну систему.

Таким чином, родинна модель, ритуали, «чорна педагогіка» та багаторівнева система підготовки сформували замкнену, самовідтворювану та надзвичайно стійку соціальну структуру, здатну зберігати внутрішню цілісність упродовж століть. Саме ця модель пояснює, чому 'Ндрангета не

лише пережила різні політичні режими, а й перетворилася на глобального кримінального актора. Її стійкість полягає у здатності одночасно підтримувати стабільність ядра та адаптуватися до зовнішніх трансформацій, що повністю відповідає сучасним науковим підходам до розуміння соціальної стійкості.

Ндрангета є не лише сімейно-клановою мережею, а й цілісною навчально-організаційною системою, побудованою на принципах передачі знань, відбору та багаторівневої ієрархії – що є важливим для розуміння її стійкості як соціальної структури. У цьому проявляється ключова характеристика соціальної стійкості – здатність системи зберігати базову структуру та функціональність упродовж тривалого часу, незалежно від змін зовнішнього середовища. Саме тому особливе значення має концепція "університету" Ндрангети, досліджена Олегом Мальцевим, яка дозволяє розглянути внутрішні механізми формування членів організації через послідовні етапи, структуровані у вигляді чотирьох факультетів.

Перший рівень підготовки охоплює зазвичай молодь віком близько дванадцяти років, і тривалість цього етапу становить приблизно чотири роки. Водночас вікових обмежень фактично не існує: навіть якщо людина долучається до структури у зрілому віці, вона все одно проходить початковий рівень, хоча тривалість навчання може бути скорочена. Цей етап є обов'язковим для всіх, оскільки його головна мета – сформувати базовий, «життєзабезпечувальний» навик, що становить фундамент подальшої діяльності в організації [12, с. 45]. Така універсальність і обов'язковість початкової підготовки свідчить про здатність системи адаптувати індивідів з різним життєвим досвідом без втрати цілісності організаційної моделі, що відповідає критерію адаптивності соціально стійких систем.

Другий рівень (факультет) відповідає за становлення «гідної людини». Тут учасника навчають заробляти гроші, взаємодіяти з соціальним оточенням та органічно інтегруватися в суспільство. Значну увагу приділяють формуванню світогляду, переконань та інтелектуальної підготовки, необхідних для виконання завдань організації. Основне завдання цього етапу

– здобуття фінансової самостійності та здатності забезпечити й захистити власну родину. Саме після проходження другого рівня людині дозволяється створювати сім'ю, адже ключовим критерієм успішності є саме вміння самостійно заробляти та бути корисним структурі [12, с.48]. Цей рівень демонструє ще одну ознаку стійкості – інтеграцію членів організації у ширше соціальне середовище, що дозволяє Ндрангеті абсорбувати зовнішні економічні та соціальні впливи без руйнування власної структури.

На третьому рівні формують уміння керувати людьми. Якщо перші етапи робили акцент на особистій ефективності, то тепер учасник має опанувати навички управління підлеглими, передавання знань та організації роботи на довіреній території, яка з часом розширюється. Ключовим тут є особистий авторитет і практичні результати, адже в умовах тісних внутрішніх зв'язків симуляція компетентності є неможливою [12, с.51]. Наявність чітко вибудуваного рівня управлінської підготовки свідчить про здатність системи відтворювати управлінські кадри зсередини, що є характерною рисою самопідтримуваних і стійких соціальних структур.

Четвертий рівень спрямований на розширення впливу групи. Його сутність полягає у створенні нових осередків (ндрин) на інших територіях та налагодженні їх стійкого функціонування за умов віддаленої координації. На цьому етапі учасник опановує механізми забезпечення умов для розростання та адаптації структури в новому середовищі [12, с.55]. Саме цей рівень найбільш виразно ілюструє динамічний аспект стійкості – здатність системи не лише зберігати себе, а й відновлювати та відтворювати власні функції у змінених або нових соціальних контекстах.

Важливим елементом усієї системи є родинні зв'язки: саме сімейна модель передавання знань, відповідальності та влади забезпечує високий рівень лояльності та контроль над кожним етапом «освітнього» шляху. Завдяки поєднанню жорсткої ієрархії, навчальної системи, інтеграції в соціальне середовище та міцних родинних взаємозв'язків ця структура сформувала надзвичайно стійкий організаційний механізм, що дозволив їй

безперервно існувати й розвиватися впродовж кількох століть. У цьому проявляється фундаментальна характеристика соціальної стійкості – здатність системи до самовідтворення через внутрішні механізми передачі норм, ролей і цінностей.

Розглянута модель багаторівневої підготовки, описана О. Мальцевим як своєрідний «університет» Ндрангети, дозволяє глибше зрозуміти внутрішні механізми формування членів організації та забезпечення її стабільності. Вона демонструє, що Ндрангета функціонує не просто як кланова кримінальна структура, а як складна навчально-організаційна система, у якій кожен учасник проходить послідовні етапи соціалізації, професійної підготовки та ієрархічного просування. Саме така інституціоналізація соціальних ролей відповідає визначенню стійкості як здатності системи підтримувати впорядкованість і передбачуваність внутрішніх процесів.

Кожен із чотирьох рівнів – від базового формування навичок виживання до створення нових осередків і стратегічного розширення групи – виконує чітку функцію у процесі відтворення організації. Завдяки цьому забезпечується не лише індивідуальний розвиток учасника, але й постійне оновлення та посилення всієї структури. Важливим є те, що модель передбачає обов'язковість проходження всіх рівнів, що формує дисципліну, відданість та внутрішню мотивацію, а стратегічне поєднання навчання з реальними соціальними ролями (здобуття доходу, створення сім'ї, керівництво людьми, експансія територій) сприяє закріпленню отриманих навичок у практичній діяльності. Це відповідає уявленню про стійкість як здатність реагувати на зовнішні виклики без втрати ключових функцій.

Аналіз історичних, культурних, релігійних і регіональних чинників демонструє, що унікальна стійкість Ндрангети є результатом тривалого процесу взаємодії між традиційною селянською культурою Калабрії, слабкістю державних інститутів та специфічною соціальною організацією місцевих громад. Однак вирішальним елементом, який забезпечив Ндрангеті її виняткову життєздатність і практично непроникну структуру, виступає

родинна модель внутрішньої організації. Саме вона забезпечує системі здатність швидко відновлювати свою базову структуру навіть у разі втрат або зовнішнього тиску.

Саме сімейна основа – через шлюби, кланові союзи, передачу статусів і «чорну педагогіку» виховання наступних поколінь – створює замкнену, самовідтворювану систему, до якої практично неможливо проникнути ззовні. Кровні обітниці, ритуали, сакральні практики та система цінностей, що формується в межах родини, забезпечують не лише стабільність кланів, а й повну відсутність зрадників, що є безпрецедентним явищем у порівнянні з іншими кримінальними організаціями світу.

Така модель дозволила Ндрангеті не лише пережити численні історичні епохи – від Бурбонського режиму до сучасної Республіки – а й трансформуватися у глобального кримінального актора з потужними економічними та політичними ресурсами. Її стійкість пояснюється не стільки здатністю адаптуватися до зовнішніх умов, скільки здатністю передавати власну кримінальну, символічну та релігійно-філософську традицію всередині сімейних структур, що забезпечує неперервність ідеології та внутрішньої дисципліни.

2.2. Економічні практики родинних та кланових структур як основа соціальної стабільності

Економічний вимір діяльності ’Ндрангети є ключовим для розуміння її здатності підтримувати внутрішню цілісність, розширювати сфери впливу та інтегруватися у соціально-економічні процеси як на локальному, так і на глобальному рівнях. На відміну від багатьох кримінальних угруповань, чия активність залишається переважно епізодичною або хаотичною, Ндрангета з моменту свого формування демонструвала риси цілісної, стратегічно організованої структури, здатної діяти як економічний агент у контексті регіональних та міжнародних ринків. Такі економічні можливості забезпечуються передусім особливим координаційним механізмом вищого

рівня – системою «університет», яка дозволяє синхронізувати діяльність кланів, розподіляти ресурси та уникати внутрішніх конфліктів, зберігаючи стабільність всієї економічної мережі. Саме тому аналіз її економічних практик є необхідним етапом для з'ясування механізмів стійкості сімейно-кланових систем.

Для того щоб зрозуміти механізми формування економічних зв'язків та бізнес-альянсів у середовищі 'Ндрангети, необхідно ще раз звернутися до її багаторівневої організаційної побудови. Саме структура визначає те, як ухвалюються рішення, вибудовуються партнерства та здійснюється контроль над територіями й ринками. Базовою одиницею є 'ндріна – клан, сформований на основі родини, що походить із конкретного калабрійського міста або села та зберігає з ним прямий зв'язок.

З точки зору теорії соціальної вразливості, саме локальна прив'язаність і родинна замкненість водночас становлять потенційну слабкість: залежність від обмеженого кола родичів і території підвищує ризики внутрішніх конфліктів та фрагментації. Однак 'Ндрангета трансформувала цю вразливість у джерело стійкості, перетворивши кровну спорідненість на механізм контролю, довіри та економічної надійності.

Найвпливовіші клани певного регіону формують *locale* – другий рівень управління, який координує діяльність на території міста, селища або групи населених пунктів. Попри загальну інтегрованість у мафіозну систему, окремі 'ндріни мають значну автономію у веденні бізнесу, формуванні альянсів та контролі власної юрисдикції. Саме на цьому рівні виникають ключові стратегії: освоєння територій, організація наркотрафіку, відмивання коштів, встановлення політичних зв'язків.

Дослідження Федеріки Віарезе та Анни Паолі (Paoli, Varese) показують, що така автономія створює управлінську вразливість – ризик надмірної децентралізації та втрати контролю над економічними потоками (Paoli, *Mafia Brotherhoods*, 2003; Varese, *Mafias on the Move*, 2011) [62]. Втім, 'Ндрангета компенсувала цю вразливість шляхом створення надлокальних

координаційних органів, що дозволило поєднати гнучкість і контроль – ключову характеристику соціальної стійкості.

У низці випадків клани підтримують один одного в економічних операціях – наприклад, у будівельній сфері або в бізнесі з утилізації відходів, як це було зафіксовано між угрупованнями в Колоньо-Монцезе та Бучінассо на околицях Мілана [42, с. 567].

Саме міжкланова кооперація зменшує економічну вразливість окремих родин до ринкових коливань, арештів або втрати контрактів, забезпечуючи здатність системи абсорбувати шоки без руйнування загальної структури.

Однак вплив окремих кланів є нерівним, і саме ця асиметрія визначає роботу третього рівня – так званої 'Ndrangheta Lombardia, автономність і цілісність якої була юридично підтверджена рішенням Касаційного суду у 2014 році. Найважливіші питання – розв'язання внутрішніх конфліктів, розподіл сфер впливу, контроль над великими державними проєктами та узгодження політичної підтримки на виборах – ухвалюються вже на рівні «контрольної палати» [43, с. 192].

Матеріали операції *Infinito* засвідчили, що до моменту її викриття слабким місцем залишалася прихована, але надто стабільна система комунікації між кланами, яка, попри конспіративність, створювала ризик масштабних одночасних викриттів (Calderoni, *Where is the Mafia in Italy?*, 2012) [63]. Однак відповіддю Ндрангети стало подальше ускладнення рівнів прийняття рішень і посилення принципу "функціональної фрагментації", що підвищило адаптивність організації.

Завершує ієрархію четвертий рівень – унітарна калабрійська 'Ндрангета, якій підпорядковуються всі нижчі щаблі. Саме вона визначає загальні правила, внутрішній кодекс і межі дозволеного. Показовим є випадок убивства регіонального лідера Кармело Новелли у 2008 році, який намагався вийти з-під контролю «материнської» структури [42, с. 567]. З позицій соціальної вразливості цей епізод демонструє ризик відцентрових тенденцій у складних мережевих системах. Водночас жорстка реакція центру засвідчує здатність

Ндрангети швидко відновлювати внутрішню рівновагу, що відповідає визначенню стійкості ООН як здатності системи повертатися до базової функціональної конфігурації після кризових впливів.

Дослідження Лупо і Ман'ямелі демонструють, що Ндрангета з самого початку мала риси організованої структури, тісно пов'язаної з економічними процесами у регіонах розвитку підприємництва. Гамбетта довів, що ранні мафіозні групи діяли як раціональні економічні актори, продаючи «послуги захисту» у суспільствах із низьким рівнем довіри [23, с. 87].

Важливий внесок у переосмислення природи мафіозних структур зробив Дієго Ґамбетта, який у своїй фундаментальній праці розвинув концепт «мафії як підприємства». На його думку, перші мафіозі вже на ранніх етапах розвитку демонстрували жорстокість, стратегічну раціональність та виразні підприємницькі навички. Їхня діяльність ґрунтувалася не лише на насильстві, а й на здатності монетизувати власну силу шляхом продажу так званої «послуги захисту» у суспільствах із низьким рівнем довіри – як у Сицилії, так і в Калабрії. Ґамбетта наголошує, що мафіозні угруповання виникали саме там, де суспільні та державні інститути були недостатньо ефективними у гарантуванні безпеки та врегулюванні конфліктів. У таких умовах кримінальні структури перетворювали захист на товар, а насильство – на економічний інструмент, що дозволяло їм укорінюватися у локальному соціумі та забезпечувати стійкість своїх організаційних форм [23, с. 87]. З позицій теорії соціальної вразливості, описаної Т. Меркадал, така модель містить внутрішній ризик: залежність від дефіциту інституційної довіри робить кримінальну економіку вразливою до посилення державних інститутів. Проте 'Ндрангета змогла мінімізувати цю вразливість, поступово інтегруючись у легальні економічні сектори та формуючи гібридні схеми взаємодії з державними структурами, що підвищило її адаптивність і довготривалу стійкість. Такий підхід дозволяє розглядати мафію не лише як кримінальний феномен, а як специфічну соціально-економічну відповідь на дефіцит інституційної довіри.

У цьому контексті важливо простежити, як ці уявлення відобразилися у культурному середовищі регіону.

Образ 'Ндрангети як форми народної реакції на економічні труднощі знаходить певне підтвердження і в популярній калабрійській літературі. На початку XX століття в низці творів місцевих авторів простежується пряма залежність між бідністю та кримінальністю. Так, Джованні Патарі з Катандзаро у своєму діалектному вірші «Mala Vita» [39, с.17–18] безпосередньо пов'язує соціальну убогість із залученням молоді до злочинної діяльності.

Ще раніше, у 1894 році, письменник і журналіст Джованні Де Нава – редактор *Il quotidiano della Calabria* і дописувач соціалістичної газети *L'Avanti* – звертався до тієї самої тематики у збірці «Sintiti genti». У вірші «I notti» він описує молодих чоловіків, позбавлених дому, родини, їжі та навіть надії, які стають *picciotti*. У цих умовах, пише Де Нава, вони «campanu 'nto sgarru» – виживають «за рахунок здобичі», отриманої через «вимагання у підприємців та борделів» [40, с.22–23].

Ці культурні наративи фіксують початкову соціальну вразливість – бідність, маргіналізацію та відсутність соціальних ліфтів. Однак 'Ндрангета трансформувала цю вразливість у механізм відтворення, запропонувавши альтернативну систему соціальної мобільності, економічного захисту та символічного статусу, що посилило її соціальну згуртованість і внутрішню стабільність.

Документ [27, с. 11] вказує на кілька факторів, що сприяли стрімкому розширенню 'Ндрангети: тиск на Коза Ностру, зміни на ринку наркотиків, автономію у сферах охорони здоров'я та державних закупівель, а також використання калабрійських діаспор.

У працях А. Паолі та Ф. Кальдероні підкреслюється, що залежність від глобального наркотрафіку є суттєвою економічною вразливістю, оскільки вона підвищує ризики міжнародного контролю та фінансового блокування [64]. Проте 'Ндрангета компенсувала цю загрозу шляхом диверсифікації

джерел доходів і децентралізації логістичних маршрутів, що відповідає характеристиці стійкості як здатності системи адаптуватися без втрати функціональності.

Якщо детальніше проаналізувати джерела прибутків Ндрангети, можна побачити, що одним із ключових чинників економічної стійкості 'Ндрангети є її виняткова здатність до глобальної експансії. Сьогодні вона залишається єдиною мафіозною структурою, якій вдалося розширити свою нелегальну мережу на всі сім континентів світу [34]. Річний обсяг її доходів оцінюється приблизно у 72 мільярди доларів [35], що більш ніж утричі перевищує сукупні прибутки всіх мексиканських наркокартелів [36]. Основним джерелом цих доходів є контроль над майже всім обсягом кокаїну, який постачається до Європи з Латинської Америки. Уникаючи традиційних маршрутів, угруповання використовує порти та логістичні шляхи, що зазвичай не асоціюються з наркоторгівлею, що дозволяє ефективно приховувати походження товару та відмивати кошти. Усі ці трансконтинентальні операції були б неможливими без центрального стратегічного узгодження, яке забезпечує система «університет», що координує фінансові інструменти, розподіляє ризики та створює загальні правила проведення міжнародних операцій. З погляду соціальної вразливості така масштабність могла б створити ефект перевантаження системи. Втім, завдяки багаторівневій координації та центральному стратегічному узгодженню через механізм «університету» 'Ндрангета забезпечила розподіл ризиків, швидке відновлення операцій і гнучку адаптацію до зовнішнього тиску, що є ключовими характеристиками соціальної стійкості.

Основа влади та тривалої життєздатності 'Ндрангети – її родинно-кланова організаційна модель, яка забезпечує стійку внутрішню лояльність та мінімізує ризик зрад. Набір нових членів здійснюється виключно через кровні та шлюбні зв'язки, що посилює ступінь контролю й унеможливлює випадкове проникнення сторонніх. На верхівці дворівневої структури стоїть Crimine – своєрідна «Верховна рада» організації, якою керує Capo Crimine. Під нею

розташовані Mandamenti – регіональні об'єднання дрібніших кланів. Саме така компактна та закрита внутрішня архітектура пояснює, чому правоохоронні органи практично не стикаються з інформаторами, а дані щодо чисельності організації часто суперечливі: італійська влада оцінює її приблизно у 20 000 учасників, тоді як ФБР – близько 6 000 [37].

З погляду теорії соціальної вразливості така модель містить потенційний ризик внутрішньої жорсткості й обмеженої адаптивності, оскільки надмірна замкненість може знижувати здатність системи до оновлення. Проте, як показують дослідження Анни Серджі та Омбретти Інграші [61], 'Ндрангета мінімізувала цю вразливість шляхом поєднання суворої родинної замкненості з гнучкими економічними практиками, що дозволило зберегти стабільність структури за умов зовнішнього тиску.

Тісні внутрішні зв'язки та стабільна ієрархія забезпечують 'Ндрангеті можливість функціонувати як високоорганізована економічна структура. Це дозволяє угрупованню цілеспрямовано вибудовувати стратегії розширення впливу в легальних секторах економіки.

Організація цілеспрямовано прагне проникати в захищені ринки та сектори з мінімальною конкуренцією. Зокрема, вона активно намагається освоювати сферу відновлюваної енергетики, де корупційні зв'язки дозволяють зменшувати конкурентний тиск і впливати на розподіл контрактів. Паралельно Ндрангета обирає галузі з відносно помірним ризиком – наприклад, гуртову торгівлю чи ресторанний бізнес, які забезпечують стабільно високі прибутки. Така діяльність знижує рівень конкуренції, стримує інноваційність та завдає шкоди економічному розвитку громад. Крім того, мафія інвестує в сектори, що дають можливість посилювати соціальний вплив, як-от медичні послуги, аби підвищувати власну легітимність і розширювати контроль. [33, с. 91].

Економісти та кримінологи звертають увагу на структурну економічну вразливість таких стратегій: проникнення у легальні ринки підвищує прозорість фінансових потоків і збільшує ризик державного контролю. Водночас 'Ндрангета нейтралізує цю вразливість через диверсифікацію

активів, багаторівневі схеми власності та розподіл операцій між автономними кланами, що відповідає характеристиці стійкості як здатності системи адаптуватися без втрати функціональності [63].

Вкладення коштів у легальні сектори економіки нерідко спрямоване насамперед на маскування прибутків, отриманих із кримінальних джерел, тобто на їхнє відмивання. Зокрема, у сфері комерційного бізнесу поширеною практикою є штучне завищення рахунків або підроблення фінансової звітності, що дозволяє мафіозним структурам легалізувати злочинні доходи. Водночас приховування незаконної діяльності не обмежується лише фінансовими маніпуляціями. Організовані злочинні угруповання часто використовують транспорт, інфраструктуру та складські приміщення легальних компаній для перевезення чи зберігання заборонених товарів [33, с. 92]. Таким чином, на перший погляд законні підприємства можуть фактично перетворюватися на прикриття для проведення паралельних кримінальних операцій. З точки зору соціальної вразливості такі практики створюють залежність від економічних криз та державного регулювання. Проте саме здатність 'Ндрангети швидко переорієнтовувати капітали між секторами дозволяє їй не лише абсорбувати зовнішні подразники, а й відновлювати економічні функції після криз, що є ключовою ознакою соціальної стійкості відповідно до глосарію ООН.

Уміння адаптуватися до кризових умов і використовувати соціально-економічні потрясіння у власних інтересах є ще одним важливим елементом економічної стратегії 'Ндрангети.

Уміння адаптуватися до кризових умов є важливим елементом економічної стратегії 'Ндрангети. Пандемія COVID-19 відкрила для організації нові можливості посилення соціального та економічного впливу. У період жорстких локдаунів мафія забезпечувала допомогу швидше, ніж державні інститути, формуючи «соціальний консенсус» і підвищуючи власну легітимність [38]. Така тактика не лише зміцнювала соціальну базу

угруповання, а й безпосередньо сприяла його економічним практикам, зокрема лихварству.

У мафіозних структурах, зокрема в 'Ндрангеті, шлюб виступає не проявом особистих почуттів, а фундаментальним організаційним механізмом, спрямованим на зміцнення влади, створення політичних і бізнесових альянсів та забезпечення довгострокового контролю всередині мережі кланів. Наукові дослідження демонструють, що шлюб у мафії є результатом цілеспрямованих родинних стратегій, які дозволяють розширювати вплив, управляти ресурсами й формувати стабільні канали довіри. У середовищі, де відсутні легальні інституції для врегулювання конфліктів і контролю транзакцій, родинні зв'язки стають ключовим інструментом заміщення формальних механізмів безпеки.

На основі масштабного аналізу Мауріціо Катіно, Сари Роккі та Джузеппе Віттуччі Марцетті понад 4600 членів 'Ндрангети, що належать до більш ніж 1500 родин, дослідники встановили, що міжсімейні шлюби формують розгалужену мережу альянсів, у якій окремі родини пов'язані численними шлюбними союзами. Ці зв'язки утворюють стійкі підгрупи всередині організації, забезпечуючи міцні механізми взаємного контролю та взаємодопомоги. Різні родини використовують шлюбні стратегії по-різному: одні зміцнюють взаємозв'язки в межах покоління, інші застосовують міжпоколінні шлюби для поступового піднесення у владній ієрархії. Стратегічне використання шлюбів також відрізняється залежно від типу діяльності. У високоризикових нелегальних операціях саме шлюбні союзи, що гарантують максимальний рівень довіри, стають переважною формою партнерства. Натомість у легальному бізнесі мафіозні родини частіше інтегруються через зв'язки з «білокомірцями» – фахівцями, які забезпечують доступ до фінансових і адміністративних ресурсів [41, с. 13].

Хоча така модель містить соціально-психологічну вразливість, зокрема для жінок і дітей, Інграші підкреслює, що саме жорсткий контроль над

родинними зв'язками мінімізує ризик розпаду організації та забезпечує її довготривалу життєздатність [61].

Потрібно зауважити, що важливою складовою економічної стратегії 'Ндрангети є диверсифікація напрямів інвестування, що дозволяє організації гнучко реагувати на зміни ринку та розширювати присутність далеко за межами традиційних територій походження. Така стратегія відповідає ключовим характеристикам соціальної стійкості – здатності системи адаптуватися до зовнішніх змін без втрати функціональності та зберігати внутрішню стабільність у турбулентному середовищі. Окремі клани або структура в цілому цілеспрямовано вкладають кошти в різні легальні та напівлегальні сектори – туризм, гральний бізнес, ресторанну сферу, медичні послуги, гуртову торгівлю, нерухомість, відновлювану енергетику, а також у формування нових маршрутів транскордонної наркоторгівлі. Такі інвестиційні процеси супроводжуються переміщенням людей, капіталу та створенням нових організаційних осередків, що дозволяє 'Ндрангеті закріплюватися у стратегічно важливих регіонах [44, с. 74–107]. Це свідчить про високу здатність організації абсорбувати зовнішні впливи та відновлювати економічні функції після криз, що відповідає трактуванню стійкості у глосарії ООН. У підсумку такі інвестиції виконують не лише економічну чи логістичну функцію. Вони фактично сприяють відтворенню, зміцненню та територіальному поширенню родинних кланів, які становлять ядро організаційної моделі 'Ндрангети. Саме через економічну експансію кланова структура отримує нові ресурси, закріплює соціальний контроль і забезпечує довготривалу стійкість організації в міжнародному масштабі.

У структурі 'Ндрангети родинний вимір становить ключовий елемент організаційної та економічної стабільності через здатність родини як соціальної одиниці абсорбувати зовнішні впливи і зберігати функціональність спільноти навіть за умов зовнішнього тиску, що відповідає критеріям соціальної стійкості щодо адаптації та стабільності. Базовою одиницею виступає багатопоколінна сімейна спільнота – 'ндрина, у межах якої влада

зазвичай зосереджена в руках *pater familias*. Саме через родину здійснюється передання кримінальних практик, норм поведінки та специфічної мафіозної культури, що формує сталі моделі соціалізації та забезпечує відтворення діяльності кланів у наступних поколіннях. Цей процес передачі знань і норм прямо пов'язаний із механізмами, що підвищують адаптивність організації до змін у зовнішньому середовищі, що також є ознакою соціальної стійкості. Така інституціоналізована спадковість створює ефект внутрішньої неперервності, характерний для сімейних династій. Подібно до легальних родинних корпорацій, кланові структури 'Ндрангети володіють тим, що у дослідницькій літературі окреслюється як «familiness» – унікальним комплексом ресурсів, сформованих на перетині сімейної взаємодії та економічної діяльності. Цей комплекс включає:

- структурний компонент (мережеві зв'язки, внутрішня координація, розподіл ролей);
- когнітивний компонент (спільні цінності, уніфіковані уявлення, внутрішній код поведінки);
- реляційний компонент (високий рівень довіри, лояльності та взаємних зобов'язань).

Наявність таких ресурсів сприяє стабільності соціальних ролей, згуртованості та можливості швидко відновлюватися після зовнішніх потрясінь – усі ці характеристики відповідають визначенням соціальної стійкості як здатності зберігати стабільність і адаптуватися в умовах турбулентності.

Також наявність таких ресурсів створює ефект «династичної переваги», що дозволяє кланам зберігати довготривалу присутність на ринках, підсилює їхню конкурентоспроможність як у легальному, так і в нелегальному секторі та забезпечує ефективний контроль над територіями. Економічна діяльність 'Ндрангети поєднує високоприбуткові кримінальні практики (насамперед наркотрафік, вимагання, корупційні схеми) із використанням родинних підприємств як опорних елементів інфраструктури [52, с. 4-9]. Успішність

клану визначається не лише економічними можливостями, але й управлінською компетентністю лідерів, індивідуальними здібностями спадкоємців здатністю сімейної структури адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі, що відповідає визначенню соціальної стійкості як здатності адаптуватися до зовнішніх впливів без втрати функціональності.

У підсумку, родинні та кланові зв'язки у 'Ндрангеті виконують функцію не лише соціального каркасу, але й фундаментального економічного ресурсу, який забезпечує тривалість, гнучкість і стабільність кримінального бізнесу, формуючи стійкі династичні структури, здатні до багатопоколінного відтворення.

Водночас описана модель соціалізації нерозривно пов'язана з економічною діяльністю організації. Система «університету» не існує ізольовано – вона виконує функцію підготовки членів до участі в економічних операціях, які і забезпечують матеріальну основу стійкості спільноти. Доходи, отримувані через контроль ринків, нелегальні або напівлегальні бізнес-практики, посередницькі схеми чи інші форми економічного впливу, потребують високого рівня внутрішньої координації та довіри між членами, що є важливою рисою внутрішньої стійкості.

Саме багаторівнева система навчання забезпечує компетентність, лояльність і синхронізовану взаємодію учасників, що є критично важливими умовами адаптивної та тривалої функціональної стійкості організації.

Попри наявність низки внутрішніх соціальних, психологічних та структурних вразливостей, 'Ндрангета демонструє виняткову здатність до тривалого існування та відтворення. Виявлені зони вразливості – зокрема пов'язані з жорсткою родинною ієрархією, гендерною асиметрією та психологічною залежністю окремих членів – не призводять до дестабілізації організації, оскільки вони системно нейтралізуються завдяки комплексу стійких внутрішніх механізмів.

Стійкість 'Ндрангети забезпечується поєднанням високого рівня соціальної згуртованості, інституціоналізованої спадковості, чіткої ієрархічної

організації та здатності адаптуватися до змін зовнішнього середовища без суттєвої втрати функціональності. Родинно-кланова модель виконує не лише роль соціального каркасу, а й слугує ефективним інструментом управління ризиками, знижуючи ймовірність внутрішніх розколів і зрад. Багаторівнева система соціалізації та навчання («університет») гарантує безперервність передачі норм, знань і практик, що забезпечує відновлення організації навіть після значних зовнішніх втручань.

Таким чином, 'Ндрангета постає не як статична кримінальна структура, а як динамічна соціально-економічна система, у якій вразливість не заперечує стійкість, а виступає керованим елементом. Саме здатність мінімізувати наслідки внутрішніх слабкостей, інтегруючи їх у загальну модель організаційного контролю та економічної діяльності, пояснює довготривалу життєздатність 'Ндрангети в умовах постійного зовнішнього тиску та соціальних трансформацій.

2.3. Зв'язок Ндрангети з політичними структурами та ЗМІ

'Ндрангета підтримує свій вплив не лише через внутрішню ієрархію та родинно-кланові зв'язки, а й через розвинену систему взаємодії з політичними структурами та медіа. Ознакою стійкості у цьому контексті виступає здатність організації діяти за межами власної внутрішньої структури, інтегруючись у зовнішні інституційні середовища без втрати контролю над ключовими ресурсами.

Центральним механізмом такої інтеграції є феномен так званої «невидимої репутації», що формується через суспільно поширені наративи про розгалужені зв'язки та прихований вплив організації. Ця репутаційна конструкція є елементом стійкості, оскільки дозволяє здійснювати контроль без постійного застосування насильства, знижуючи трансакційні витрати та ризики відкритої конфронтації. Як зазначає D. Gambetta, мафіозні організації використовують репутацію як замінник прямого примусу, перетворюючи страх на структурний ресурс влади [65, с. 120].

Водночас саме залежність від репутаційного капіталу містить потенційну вразливість, оскільки вона робить організацію чутливою до публічної делегітимації, журналістських розслідувань та судових викриттів. Дослідження L. Paoli підкреслюють, що розкриття механізмів прихованого впливу мафії у політичній сфері здатне порушити баланс «мовчазної згоди» між мафією та інституціями [66, с, 52]. Ндрангета нейтралізує цю вразливість шляхом високого рівня секретності, мінімізації письмових слідів і використання посередників, що ускладнює юридичне доведення зв'язків.

У соціальному вимірі репутаційні наративи трансформуються в суспільно стійкі переконання, які визначають очікування зовнішніх акторів та формують уявлення про 'Ндрангету як про «невидимого, але всюдисущого» суб'єкта влади. Це є ознакою когнітивної стійкості, оскільки організація впливає не лише на дії, а й на уявлення та інтерпретації соціальної реальності. Протинаративи, спрямовані на зниження цього впливу, залишаються малоефективними через дисциплінованість членів та відсутність публічної персоніфікації лідерства.

Взаємодія 'Ндрангети з політичними структурами проявляється у встановленні контактів між «невидимими» членами організації та представниками державних і економічних еліт. Ця здатність вибудовувати мережі поза формальними каналами є структурною ознакою стійкості, оскільки забезпечує доступ до ресурсів і вплив на прийняття рішень у позаринкових сферах. Такі «кола визнання» включають сегменти політичної, бюрократичної та економічної еліт і формують мережу взаємної вигоди та лояльності [32, с. 5].

Взаємодія 'Ндрангети з політичними інституціями є ключовим механізмом її територіального контролю та економічної стабільності. На муніципальному рівні в Калабрії формується явище "захоплення держави", за якого мафіозні клани приховано впливають на ухвалення рішень, розподіл ресурсів та формування локальної політики. Дослідження трьох хвиль розпусків муніципалітетів показують, що присутність 'Ндрангети залишається

стабільно вкоріненою у місцеві адміністрації, особливо там, де політичні структури вже характеризуються нестабільністю й корупційністю [50, с. 22]. Це свідчить про поєднання стійкості організації та вразливості державних інститутів, які взаємно підсилюють одне одного.

Контроль над політичними акторами забезпечує доступ до контрактів, земельних ресурсів, бюджетних потоків та громадських послуг. Водночас залежність від локальних адміністрацій є потенційною точкою вразливості, оскільки централізовані перевірки та судові втручання можуть руйнувати ці зв'язки. 'Ндрангета компенсує це шляхом переходу від відкритого насильства до «мовчазного примусу», який базується на історичній пам'яті про санкції та репутаційній загрозі [50, с. 23]. Важливою складовою політичного контролю стає маніпуляція інформаційним простором. Здатність використовувати медіа як інструмент тиску є ознакою адаптивної стійкості, тоді як залежність від цифрових платформ створює нові вразливості, пов'язані з цифровими слідами та розслідуваннями. Проте, як показують сучасні дослідження про мафію та соціальні мережі, клани компенсують ці ризики через делегування комунікації та використання неформальних каналів [67].

Логіку цього впливу підтверджує ширший італійський контекст, де мафіозні структури традиційно взаємодіяли з політичними акторами через поєднання насильства, залякування та підтримки «потрібних» партій. Здатність поєднувати різні інструменти впливу (силові, репутаційні, інституційні) є ознакою організаційної стійкості, оскільки дозволяє мафії адаптувати стратегії залежно від політичної кон'юнктури. Як свідчать історичні дослідження, мафія використовувала цілеспрямовані акції терору для зміни політичних результатів, усуваючи небажаних кандидатів та маніпулюючи настроями виборців. Наприклад, події в Сицилії наприкінці 1940-х років, коли мафія вчинила ряд атак проти лівих сил, продемонстрували здатність кримінальних угруповань впливати на національні вибори та коригувати політичний баланс, що є проявом їхньої системної стійкості. Цей досвід виявив системну закономірність: у регіонах активності італійських

мафій – включно з Калабрією – політичні вбивства та тиск на місцеву владу стали поширеними формами втручання у демократичні процеси [53, с. 8].

Таким чином, взаємодія 'Ндрангети з політичними структурами не є випадковим чи епізодичним явищем. Це стратегічно вибудувана модель, що об'єднує кадровий контроль, інформаційну маніпуляцію та репутаційне насильство, вбудовуючи мафію у саму тканину місцевого врядування. Ознакою стійкості є тривала здатність використовувати ці механізми для формування політичного порядку денного та управління доступом до ресурсів – навіть у разі посиленого контролю з боку правоохоронних органів.

Анна Сергі у своїй праці *"'Ndrangheta: The Glocal Dimensions of the Most Powerful Italian Mafia"* зазначає, що сучасна 'Ндрангета вже давно перестала бути лише кримінальним угрупованням: вона глибоко інтегрована у політичні, економічні та інституційні процеси Калабрії. Антимафіозні органи наголошують, що відбулася «радикальна зміна» у стратегіях кланів: організація цілеспрямовано шукає легітимації через взаємодію з владою, а прокурори підкреслюють, що «'Ндрангета – це політика». Це підтверджує ознаку соціальної стійкості, коли організація не лише пристосовується до існуючих політичних правил, а й формує нові правила взаємодії.

Політичний вплив кланів формується завдяки мережам родинності, патронату та дружби, які забезпечують контроль території та соціальну підтримку. Особливе значення відіграє співпраця з масонськими ложами, що відкриває доступ до регіональних еліт – чиновників, підприємців, юристів та політиків. Саме елітний ранг *Santa* став ключовим інструментом, який поєднує мафію з владними структурами й сприяє її проникненню в легальні сфери. У багатьох містах Калабрії виникає фактичне «співурядування» між місцевими політиками та мафіозними кланами. У таких умовах 'Ндрангета отримує вплив на бюджетні процеси, розподіл державних контрактів, кадрові рішення та виборчі кампанії. Розпуск міських рад, зокрема в Реджо-Калабрії, став свідченням глибини цього проникнення [51, с. 22]. Така інтеграція у систему

влади є ознакою стійкого структурного впливу, що робить організацію важливим політичним гравцем на місцевому рівні.

Однак ця інтеграція породжує також вразливість, зумовлену залежністю від «тендерних» процесів і легальних процедур, які можуть бути вивчені, розкриті чи заблоковані судовою та правоохоронною системою. Як зазначає щорічний звіт Італійської Антимафіозної Дирекції (DIA), 'Ндрангета активно намагається контролювати великі державні контракти та місцеві фонди, але регіони з посиленим фінансовим та юридичним наглядом стають менш вразливими до такої інфільтрації [68].

Політичний контроль є для кланів не лише джерелом вигоди, а й способом утримання влади. У випадку спротиву вони не вагаються застосовувати насильство, що підтверджує вбивство віце-президента Регіональної ради Калабрії Франческо Фортуньо у 2005 році. Таким чином, зв'язок мафії з політикою проявляється як у корупційних практиках і маніпуляціях виборами, так і в точковому насильстві, спрямованому на збереження контролю [51, с.21]. Це одночасно є вразливістю: відкриті випадки насильства можуть призводити до посиленого тиску з боку ЗМІ, суспільства та держави, що підриває легітимацію організації.

Одночасно важливо звернути увагу на роль медіа як поля боротьби та вразливість, яку вони репрезентують: за даними ЗМІ, мафія може інвестувати в медіа як спосіб «маніпулювати громадською думкою» та «замаскувати» свої дії, але відкриті розслідування та журналістські викриття роблять її діяльність більш публічною та уразливою до суспільної критики, що загрожує її репутаційному капіталу та здатності діяти скритно [57].

У підсумку, взаємодія 'Ндрангети з політичними структурами є системною та цілеспрямованою. Організація утримує вплив через поєднання репутаційного насильства, корупції, інформаційної маніпуляції та контролю над місцевими адміністраціями. Ознакою соціальної стійкості у цьому контексті є здатність організації зберігати функціональність і контроль над ресурсами в умовах зовнішнього тиску, використовуючи не лише прямі форми

насильства, але й складні інституційні механізми впливу. Важливу роль у цьому відіграють родинно-кланові зв'язки, які забезпечують внутрішню згуртованість, стабільність соціальних ролей та довготривалі канали доступу до політичних еліт, що відповідає визначенню стійкості як здатності системи відтворювати себе у часі.

Як підкреслює Анна Сергі у праці "'Ndrangheta: The Glocal Dimensions of the Most Powerful Italian Mafia", сучасна 'Ндрангета є не просто кримінальною мережею, а впливовим політичним актором, інтегрованим у місцеве врядування. Інституційна інтеграція у політичні процеси – зокрема через контроль над муніципалітетами – є ще однією ознакою стійкості, адже дозволяє організації адаптуватися до формальних правил держави, не втрачаючи реального впливу. Контроль над муніципалітетами, як у випадках Джоя Тауро, Розарно чи Реджо-Калабрії, демонструє, що мафія формує політичні рішення, керує ресурсами й впливає на виборчі процеси. У разі спротиву вона застосовує як інформаційний шантаж, так і точкове насильство, що свідчить про здатність гнучко комбінувати примус і символічний вплив задля збереження влади.

Водночас саме політична інтегрованість створює структурну вразливість 'Ндрангети, оскільки залежність від політичних інститутів, виборчих циклів і публічних процедур підвищує ризик викриття та правового втручання. Про це свідчать численні журналістські розслідування. Зокрема, італійське агентство *ANSA* повідомляло про масштабні операції проти зв'язків 'Ндрангети з місцевими політиками Калабрії, у межах яких слідство зафіксувало втручання мафії у виборчі кампанії та формування списків кандидатів [69].

Отже, політичний вплив 'Ндрангети базується на комбінації сімейної структури, елітних зв'язків і контролю над місцевою владою, що створює стійку систему співзалежності між кланами та політичними акторами. Ця система є стійкою, оскільки дозволяє організації абсорбувати зовнішні загрози та відновлювати контроль після криз, але водночас вразливою, адже

посилення антикорупційного контролю та судових розслідувань безпосередньо б'є по її ключових механізмах впливу.

Міжнародний досвід демонструє, що організована злочинність – включно з 'Ндрангетою – формує особливу модель взаємодії з медіа, що ґрунтується на поєднанні контролю, залякування та стратегічного замовчування. Контроль інформаційного простору є ознакою стійкості, оскільки дозволяє мінімізувати репутаційні ризики та зберігати соціальну легітимність у локальних спільнотах. Для кланів надзвичайно важливо утримувати монополію над інформацією про свою діяльність, адже будь-яке неконтрольоване висвітлення становить загрозу їхнім економічним і політичним інтересам.

Особливу небезпеку становить те, що в окремих регіонах 'Ндрангета діє не в ізоляції, а в симбіозі з місцевими політичними та економічними елітами. Це створює ситуацію, коли журналісти протистоять не лише мафії, а й частині державного апарату. Така залежність від неформальних альянсів є вразливістю, оскільки зміна політичної кон'юнктури або публічні скандали можуть швидко зруйнувати ці зв'язки.

Водночас, за словами Ліріо Аббате, правоохоронці першими фіксують сигнали небезпеки та наполягають на охороні репортерів. Політики формально підтримують журналістів, а судова система здійснює ключові розслідування діяльності організованої злочинності. Прикладом стало запобігання замаху на журналіста Паоло Боррометі у 2018 році. Наявність інституційних механізмів захисту медіа є зовнішнім фактором, що посилює вразливість 'Ндрангети, обмежуючи її здатність діяти виключно через залякування. Разом із тим, політичні сигнали можуть створювати додаткові ризики. Наприклад, публічні заяви Маттео Сальвіні щодо можливого скасування охорони Роберто Савіано продемонстрували, що нестабільність політичної підтримки журналістів підсилює вразливість медіа-середовища, що, у свою чергу, може тимчасово зменшувати репутаційні втрати для мафії [54, с. 35].

У взаємодії ’Ндрангети з медіа важливо враховувати, що журналістські ролі формуються як дискурсивні конструкції. Згідно з підходом Hanitzsch і Vos (2017), журналісти не просто передають інформацію – вони створюють суспільні уявлення про мафію та визначають, яке місце ця тема посідає у публічному просторі. У випадку мафіозної журналістики дискурс стає полем боротьби: журналісти намагаються викривати діяльність Ндрангети, тоді як сама організація прагне контролювати наратив через залякування, цензуру та інформаційний тиск. Ця протидія медійним наративам є ознакою соціальної стійкості ’Ндрангети, оскільки вона демонструє здатність організації реагувати, адаптуватися і протидіяти відкритим інформаційним загрозам, зберігаючи контроль над тим, що потрапляє в публічний простір.

Легітимність журналістів у цьому полі залежить не лише від професійних стандартів, але й від реакції зовнішніх акторів – політиків, правоохоронців і судової влади. Коли інституції підтримують журналістів, це підсилює медіа як інструмент суспільного контролю; коли ж політичний дискурс коливається, вразливість медіа різко зростає. Ознакою соціальної вразливості у цьому контексті є залежність медіа від політичної та інституційної підтримки, яка може бути нестійкою або непостійною, що підвищує ризик інформаційного вакууму та репутаційних загроз.

Таким чином, взаємодія Ндрангети та ЗМІ є не просто інформаційним, а дискурсивним процесом, у якому визначається, хто має право формувати суспільне знання про організовану злочинність [55, с. 4].

У цьому контексті важливо підкреслити, що Ндрангета не лише реагує на медійні наративи, а й активно їх формує. Здатність змінювати або впливати на медійний дискурс є ознакою її соціальної стійкості, оскільки це дозволяє організації знижувати негативні інформаційні впливи та зміцнювати власну легітимність. Взаємодія з журналістами і літературними джерелами дозволяє організації брати участь у дискурсивному процесі, у якому визначається, як саме суспільство сприймає її діяльність. Інструменти, що їх надають медіа та культурні продукти, використовуються Ндрангетою для створення

контрольованого образу – від ідеалізованих історичних наративів до сучасної кримінальної пропаганди, що зміцнює її легітимність і соціальну стійкість.

Ндрангета активно використовує літературні та журналістські репрезентації для конструювання власного образу у суспільстві. Як показують твори Альваро ('La fibbia', 'Angelino', 'I briganti'), організація змальовується в ідеалізованому вигляді – як «шановане товариство», що втілює цінності та традиції Калабрії, при цьому замовчуючи насильницьку природу кланів. Цей процес створення позитивного наративу працює як механізм стійкості, бо формує уявлення про організацію як частину локальної соціально-культурної тканини.

Через контроль над дискурсом і вибірково використані культурні продукти організація формує уявлення про себе серед населення, медіа та навіть державних структур. Ці тексти дозволяють Ндрангеті підтримувати міфи про «благодійну минувшину», приховувати насильство та підкреслювати економічні чи соціальні заслуги, створюючи сприятливий контекст для своєї діяльності та розширення впливу [56, с. 193].

Водночас журналістські та медійні продукти, спрямовані на розкриття діяльності організованої злочинності, свідчать про значну вразливість 'Ндрангети до інформаційного впливу, оскільки вони здатні підірвати вигідні для неї наративи та привертати увагу суспільства й інституцій до її практик. Так, дані італійських джерел показують, що у 2024 році в Італії було зафіксовано понад 500 випадків серйозних загроз і залякувань журналістів, що підкреслює високий рівень тиску, з яким стикаються репортери при висвітленні кримінальних тем – включно з організованою злочинністю. Це яскрава ознака вразливості інформаційного середовища: журналісти часто опиняються під прицілом залякувань, фізичних чи словесних загроз у своїй роботі [70].

Отже, взаємодія 'Ндрангети з медіа демонструє як ознаки соціальної стійкості, так і соціальної вразливості.

— *Стійкість* проявляється через здатність контролювати наративи, формувати культурні символи та адаптуватися до інформаційних загроз.

— *Вразливість* – через реальні загрози журналістам, залежність свободи слова від інституційної підтримки, та інтенсивний тиск на незалежні медіа, які розкривають кримінальні дії мафії.

Проведений аналіз засвідчує, що взаємодія 'Ндрангети з політичними інституціями та засобами масової інформації є одним із ключових чинників її соціальної стійкості. Організація демонструє здатність адаптуватися до змін політичного та інформаційного середовища, зберігати контроль над ресурсами і процесами ухвалення рішень, а також відновлювати й утримувати вплив після кризових втручань держави. Ознаками цієї стійкості виступають глибока інтеграція у місцеве врядування, використання родинно-кланових мереж як каналів доступу до політичних еліт, поєднання корупційних практик із репутаційним насильством, а також здатність формувати й підтримувати вигідні для себе медійні наративи. Контроль над інформаційним простором і стратегічна взаємодія з медіа дозволяють 'Ндрангеті знижувати рівень суспільного ризику для власної діяльності та підтримувати легітимність у локальних спільнотах.

Водночас у межах цього розділу були виявлені й ознаки соціальної вразливості 'Ндрангети. До них належить залежність організації від стабільності політичних союзів і корумпованих зв'язків, які можуть руйнуватися внаслідок розпуску муніципалітетів, судових розслідувань або змін політичної кон'юнктури. Значною вразливістю є також інформаційний вимір: незалежні журналістські розслідування, міжнародна увага та інституційна підтримка медіа здатні підривати контрольовані наративи й виносити приховані зв'язки мафії у публічну сферу. Реакція 'Ндрангети у вигляді залякування журналістів, інформаційного тиску та спроб дискредитації свідчить про те, що саме медійна відкритість становить для неї структурну загрозу.

Таким чином, зв'язок 'Ндрангети з політикою та ЗМІ постає як амбівалентний механізм, у якому стійкість і вразливість взаємопов'язані. З одного боку, організація демонструє високу здатність до адаптації, інтеграції та відтворення впливу в умовах зовнішнього тиску. З іншого – її залежність від політичних і інформаційних контекстів створює зони ризику, які можуть бути використані державними інституціями, громадянським суспільством та медіа для обмеження мафіозного контролю. Саме у цій напрузі між контролем і викриттям, легітимацією та загрозою публічності проявляється ключова динаміка соціальної стійкості й вразливості 'Ндрангети у політико-медійному просторі.

РОЗДІЛ 3
СОЦІАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ВІДТВОРЕННЯ І СТІЙКОСТІ НДРАНГЕТИ

3.1. Програма соціологічного дослідження соціальної стійкості Ндрангети

У даному розділі ми розглянемо практичні аспекти дослідження соціальної стійкості Ндрангети як унікальної кримінальної спільноти, що демонструє надзвичайну здатність до самовідтворення та адаптації.

Об'єктом дослідження є 'Ндрангета як соціально-кримінальна система.

Предметом дослідження є механізми та чинники, що забезпечують її соціальну стійкість у сучасному глобалізованому світі.

Емпіричне дослідження ми будемо проводити, використовуючи комплексний підхід, що включає метод контент-аналізу медіа-матеріалів та звітів антимафіозних відомств, а також метод експертних оцінок (шляхом аналізу наукових праць провідних дослідників, таких як О. Мальцев, А. Нікасо та Н. Граттері). Контент-аналіз дозволить нам виявити, які саме елементи діяльності організації висвітлюються як найбільш «живучі», а експертний аналіз допоможе розкрити внутрішні, невидимі для загалу механізми цієї стійкості.

Розглядаючи проблему стійкості Ндрангети, ми звертаємо увагу на те, що більшість сучасних джерел фіксують лише зовнішні прояви її сили. Наприклад, у новинах часто фігурують повідомлення про «нескінченні ресурси кланів» та їхню здатність «відновлюватися після наймасштабніших арештів». Це створює образ організації, яка має імунітет до традиційних методів правоохоронної діяльності.

Однак, як показує наше дослідження, стійкість Ндрангети не є випадковою. Вона базується на чітких соціальних алгоритмах. У статті онлайн-видання *The Dispatch* під назвою «'Ндрангета націлилася на великі

державні контракти» [68] зазначається, що організація демонструє стійкість через проникнення в легальні сектори економіки.

Це підтверджує нашу гіпотезу про те, що мафія використовує «легальну ширму» для забезпечення своєї безпеки. Автор публікації акцентує на тому, що навіть під тиском антимафіозних органів, клани знаходять нові ніші (наприклад, альтернативна енергетика), що свідчить про високу адаптивну стійкість.

Ми бачимо, що стійкість Ндрангети часто пояснюється через її структурну досконалість та адаптивність. Зокрема, у праці Франческо Кальдероні «Структура мафій, що займаються торгівлею наркотиками: Ндрангета і кокаїн» [64] автор акцентує на «мережевій гнучкості» організації. Кальдероні репрезентує Ндрангету як таку, що здатна миттєво замінювати втрачені ланки, що дозволяє їй зберігати стабільність бізнес-процесів навіть після масштабних арештів.

У іншому матеріалі від *Global Investigative Journalism Network* [67] розглядається тиск Ндрангети на журналістів. Це ілюструє ще один аспект стійкості – інформаційний контроль та залякування (омерту). Коли ЗМІ стикаються з погрозами, це обмежує потік об'єктивної інформації про внутрішню структуру кланів, дозволяючи їм залишатися закритими та захищеними від зовнішнього втручання.

Проте, аналогічно до наведеного раніше прикладу, медійне висвітлення часто залишається поверхневим. Журналісти описують наслідки (корупцію, страх), але не пояснюють першопричину – чому люди залишаються відданими організації. Саме тут ми звертаємося до праць Олега Мальцева та Антоніо Нікасо. У книзі «Золоті річки» [60] автор доводить, що фундаментом стійкості є не гроші, а традиція та виховання. Ндрангета функціонує як «паралельне суспільство», де дитина змалечку проходить етапи соціалізації, що роблять її частиною монолітної структури.

Спираючись на теорію Дієго Гамбетти [65], ми виявили, що стійкість Ндрангети живиться неспроможністю офіційних державних інститутів.

Пропонуючи послуги «приватного захисту» та арбітражу, клани стають частиною соціальної тканини регіону. Це створює «соціальний консенсус», де місцеве населення сприймає мафію як необхідний елемент порядку, що забезпечує організації надійне укриття та підтримку.

Ми розглянули концепцію «університету» Ндрангети, розроблену дослідником Олегом Мальцевим [10, 60]. Згідно з цим підходом, Ндрангета – це не просто банда, а специфічна освітня та виховна система. Мальцев репрезентує організацію як «університет», де з дитинства через обряди ініціації та систему наставництва передаються унікальні знання, тактичні навички та етичні догми. Це створює інтелектуальну стійкість спільноти: кожен член організації є «фахівцем» у своїй сфері, а знання не втрачаються, а накопичуються поколіннями. У поєднанні з тезами Дієго Гамбетти [65] про мафію як «бізнес приватного захисту», ми бачимо, що «університет» Мальцева готує кадри, здатні ефективно замінювати державні інститути, забезпечуючи арбітраж та порядок у громадах.

Основою стійкості Ндрангети є її структура, побудована виключно на сімейних кланах (*'ndrine*). Як зазначає Антоніо Нікасо, «родина є першою і останньою ланкою безпеки» [60]. Кровний зв'язок робить омерту (закон мовчання) не просто кримінальним правилом, а частиною сімейної етики. Згідно з дослідженнями Мауріціо Катіно, шлюб у цій системі виступає як «стратегічний альянс» [55], що дозволяє створювати непорушні мережі довіри між різними кланами. Саме цей аспект робить організацію стійкою до зовнішнього проникнення правоохоронних органів: зрадити організацію означає зрадити власну родину, що є психологічно майже неможливим для її членів.

Згідно зі звітами антимафіозних органів (зокрема The Dispatch, 2025 [68]), Ндрангета демонструє високу здатність до «легальної мімікрії», проникаючи в державні контракти та легальний бізнес. Це підтверджує тези Ф. Кальдероні про «мережеву гнучкість» [64]: організація функціонує як розосереджена мережа автономних осередків. Якщо один осередок

знищується, загальна система продовжує функціонувати, що робить її практично невразливою до одноразових поліцейських операцій.

Важливим етапом нашого емпіричного аналізу є залучення праці Летіції Паолі та Сіріля Фіно, яка фокусується на структурній еволюції італійських мафіозних організацій у загальноєвропейському координаційному просторі [66]. Для нашого дослідження соціальної стійкості Ндрангети це джерело є репрезентативним, оскільки воно розкриває не лише кримінальні аспекти, а й інституційну природу організації, яка дозволяє їй зберігати стабільність навіть у змінених соціокультурних умовах (поза межами Калабрії).

Автори представляють Ндрангету як систему, що має високий ступінь «соціальної герметичності». Стійкість тут розглядається через здатність організації підтримувати власну нормативну систему, яка часто виявляється ефективнішою за офіційні державні інститути.

Аналіз праці Л. Паолі та С. Фіно дає змогу дійти висновку, що стійкість Ндрангети – це результат бездоганно налаштованого внутрішнього контролю та вірності власним «соціальним кодам». Для цивільного соціуму це є важливим прикладом того, що соціальна стабільність будь-якої системи залежить від інтенсивності внутрішніх зв'язків та поваги до спільних правил гри. Саме цей досвід (у його законній формі) є критично необхідним для підвищення резильєнтності сучасних громад.

Результати проведеного аналізу в межах підрозділу 3.1 дозволяють стверджувати, що соціальна стійкість Ндрангети є складним багатофакторним явищем, яке виходить далеко за межі звичайної кримінальної діяльності. Головною ознакою цієї стійкості виступає антропологічна монолітність, що ґрунтується на культі кровної спорідненості та сімейних кланів (*'ndrine*). На відміну від інших злочинних спільнот, у Ндрангеті механізми лояльності та закон мовчання (*омерта*) є не просто зовнішніми правилами, а природним елементом сімейної етики. Це фактично унеможливлює появу інформаторів та робить внутрішню структуру організації максимально захищеною від зовнішнього проникнення правоохоронних органів.

Важливою якісною характеристикою системи, що забезпечує її виживання, є інтелектуальна наступність, реалізована через специфічну освітню модель, яку ми визначаємо як «університет» Ндрангети. Ця система гарантує безперервну передачу тактичних, управлінських та психологічних знань від покоління до покоління, перетворюючи кожного члена організації на висококваліфікованого фахівця. Така професійна підготовка забезпечує організації високу регенеративну здатність: навіть у разі втрати керівної ланки, структура швидко відновлює управлінські функції завдяки підготовленому кадровому резерву всередині родини.

Додатковою ознакою стійкості є здатність організації до легальної мімікрії та адаптації до глобальних економічних змін. Поєднання архаїчних традицій родства з надсучасними методами інтелектуального управління та мережевою структурою дозволяє Ндрангеті інтегруватися в легальні сектори економіки, зберігаючи при цьому свою автентичність та невразливість. Таким чином, саме синтез біологічного фактора (сім'я) та інтелектуального фактора (система навчання) робить Ндрангету унікальним прикладом надстабільної соціальної системи, здатної протистояти будь-яким формам зовнішнього тиску.

3.2. Результати дослідження соціальної стійкості Ндрангети

Тепер ми перейдемо до контент-аналізу ключових джерел, визначених у попередньому підрозділі, аби виявити, як саме вони репрезентують соціальну стійкість Ндрангети. У нашому дослідженні ми застосували метод операціоналізації, що дозволив чітко розмежувати зовнішні кримінальні прояви та внутрішні механізми, які забезпечують життєздатність організації. Контент-аналіз дозволить побачити, чи існує однобічність у подачі матеріалу та які аспекти стійкості (наприклад, система знань чи родинна ієрархія) залишаються поза увагою масового споживача інформації.

Аналіз дослідження Франческо Кальдероні «Структура мафій, що займаються торгівлею наркотиками: Ндрангета та кокаїн» [64]. Це джерело є

фундаментальним науковим аналізом, опублікованим у спеціалізованому виданні. Стаття підходить для аналізу, оскільки вона розкриває логістичну стійкість Ндрангети на міжнародному рівні. Автор, Ф. Кальдероні, є експертом-кримінологом, що гарантує високу достовірність даних.

Мета: вивчення мережевої структури Ндрангети та її здатності до домінування на ринку кокаїну.

Аудиторія: правоохоронці, кримінологи, аналітики спецслужб.

Репрезентація стійкості: автор представляє Ндрангету як гнучку мережу, де стійкість забезпечується не ієрархією, а децентралізацією.

Квантифікація показників стійкості та вразливості:

Мережева структура (стійкість) — згадана 8 разів;

Логістична адаптивність (стійкість) — згадана 5 разів;

Конфіскація/арешт (вразливість) — згадана 2 рази.

Аналіз праці Дієго Гамбетти «Сицилійська мафія: бізнес приватного захисту» [65]. Хоча праця базується на сицилійському досвіді, її принципи повністю релевантні для аналізу соціальної стійкості Ндрангети в контексті «ринку захисту». Стаття підходить для виявлення того, як організація інтегрується в соціум через заповнення функціональних лакун держави.

Мета: довести, що мафія – це специфічна економічна структура, що торгує «довірою» та «захистом».

Аудиторія: соціологи, економісти, політологи.

Репрезентація стійкості: Гамбетта показує, що стійкість мафії тримається на соціальній затребуваності її послуг як альтернативного джерела порядку.

Квантифікація показників стійкості та вразливості:

Надання захисту (стійкість) – згадано 6 разів;

Соціальна легітимність (стійкість) – згадана 4 рази;

Втручання державних інститутів (вразливість) – згадане 3 рази.

Аналіз публікації Лоренцо Баньолі «Мафія та медіа: італійські журналісти стикаються з погрозами» [67]. Матеріал від Global Investigative

Journalism Network підходить для аналізу інформаційної стійкості організації. Автор – журналіст-розслідувач Л. Баньолі.

Мета: показати механізми захисту Ндрангети від публічності та її методи тиску на свободу слова.

Аудиторія: журналісти, правозахисники, широка громадськість.

Репрезентація стійкості: Ндрангета представлена як агресивна система, що використовує шантаж і залякування для збереження своєї герметичності (закритості).

Квантифікація показників стійкості та вразливості:

Залякування/контроль інформації (стійкість) — згадано 7 разів;

Журналістські розслідування (вразливість) — згадано 4 рази;

Судові позови проти ЗМІ (стійкість) — згадано 2 рази.

Аналіз звіту The Dispatch «Ндрангета націлилася на великі державні контракти» [68]. Матеріал 2025 року, що висвітлює сучасну економічну експансію організації. Джерело репрезентує Ндрангету як сучасного бізнес-гравця.

Мета: попередити про ризики проникнення мафії в легальну економіку через тендери.

Аудиторія: політики, бізнесмени, контролюючі органи.

Репрезентація стійкості: організація демонструє здатність до «мімікрії» під легальні структури.

Квантифікація показників стійкості та вразливості:

Інфільтрація в держзамовлення (стійкість) – згадано 5 разів;

Економічна мімікрія (стійкість) – згадана 3 рази;

Викриття антимафіозними органами (вразливість) – згадано 2 рази.

Аналіз дослідження Летіції Паолі та Сіріля Фіно «Організована злочинність в Європі: концепції, патерни та політика контролю» [66].

Ця наукова праця підходить для аналізу репрезентації Ндрангети, оскільки автори фокусуються на структурних особливостях італійської мафії та її здатності до виживання в іноземному соціокультурному середовищі.

Летіція Паолі є одним із провідних світових експертів з італійської організованої злочинності, що надає матеріалу високого наукового статусу.

Мета: проаналізувати патерни функціонування мафіозних груп та визначити, які внутрішні механізми дозволяють їм адаптуватися до європейських правових систем.

Аудиторія: науковці, розробники стратегій безпеки в межах ЄС, студенти факультетів соціології та кримінології.

Репрезентація стійкості: автори представляють Ндрангету як організацію, чия стійкість базується на суворій ієрархії, закритих ритуалах та здатності до соціальної інженерії. Особлива увага приділяється тому, як традиційні норми стають інструментом управління в сучасних умовах.

Квантифікація та класифікація ознак стійкості та вразливості:

Традиційні кодекси та норми (стійкість) – згадано 6 разів;

Структурна ієрархія (стійкість) – згадана 4 рази;

Політика контролю та правові бар'єри (вразливість) – згадана 5 разів;

Внутрішня дисципліна/омерта (стійкість) – згадана 3 рази.

Результати контент-аналізу свідчать про те (див. Додаток А), що соціальна стійкість Ндрангети є багатомірним явищем, яке базується на поєднанні жорсткої внутрішньої структури та гнучкої зовнішньої активності. У ході дослідження ми виявили ознаки соціальної стійкості Ндрангети, що виявляються у чіткій ієрархічній системі (від *Капо бастоне* до *Криміне*) та суворому відборі кадрів, що забезпечує герметичність організації. Важливим чинником виступає специфічна система освіти («Університет»), яка гарантує безперервну трансляцію кримінальних цінностей. Аналіз сфер діяльності підтвердив високу адаптивність системи: домінування в економічній сфері (фінансові та майнові злочини) та міжнародній сфері (транснаціональна злочинність, зокрема наркоторгівля) дозволяє організації зберігати фінансову незалежність, а активність в екологічній сфері вказує на пошук нових ніш для виживання. Використання таких заходів впливу, як залякування, підкуп і шантаж, у поєднанні з фундаментальними основами стійкості – родинними

зв'язками, традиціями та кодексом «омерти» – створює унікальний механізм самовідтворення, який дозволяє Ндрангеті залишатися стабільною соціальною системою протягом століть.

3.3. Рекомендації щодо використання досвіду Ндрангети в забезпеченні стійкості соціальних систем

Аналіз механізмів виживання та адаптації Ндрангети дозволяє виокремити фундаментальні принципи соціальної інженерії, які забезпечують життєздатність складних систем у ворожому чи кризовому середовищі. Декриміналізація та етична адаптація цих механізмів відкривають можливості для зміцнення стійкості сучасного суспільства, державних інституцій та громадських об'єднань.

Центральною рекомендацією є впровадження моделі мережевої децентралізації, яка в Ндрангеті реалізована через автономність «ндрін». Для цивільних систем це означає відхід від громіздких вертикальних ієрархій, де збій у центрі призводить до колапсу всієї структури, на користь створення мережі самодостатніх осередків – територіальних громад, професійних об'єднань чи підрозділів критичної інфраструктури. Такі осередки повинні мати високу автономію у прийнятті рішень, але бути інтегрованими в єдине ціннісне та стратегічне поле. Це створює ефект «багатовідсікового судна», яке зберігає плавучість навіть при пошкодженні окремих частин, що критично важливо в умовах сучасних гібридних загроз.

Наступним аспектом є ревіталізація інституту малих груп та «соціального капіталу довіри». Ндрангета використовує кровну спорідненість як абсолютний запобіжник від зради. У відкритому суспільстві роль «крові» має замінити висока етична солідарність та спільна ідентичність. Рекомендується стимулювати розвиток сімейного підприємництва, локальних династій та спільнот із тривалими внутрішніми зв'язками, де особиста репутація кожного члена є головним нематеріальним активом. Це дозволяє формувати соціальні «антитіла», здатні чинити спротив зовнішньому

корупційному чи маніпулятивному впливу, оскільки лояльність до своєї групи та її принципів стає сильнішою за короткострокову особисту вигоду.

Особливу увагу слід приділити адаптації освітньої моделі «Університету». Досвід Ндрангети доводить, що стійкість системи залежить не від формальних інструкцій, а від глибини соціалізації та якості передачі досвіду від покоління до покоління. Сучасним соціальним системам варто впроваджувати центри неформальної освіти, де навчання базується на менторстві та безперервному наставництві. Це забезпечує збереження інституційної пам'яті та гарантує, що нові члени системи будуть носіями її фундаментальних цінностей, а не просто виконавцями функцій.

Крім того, необхідно запозичити стратегію високої функціональної диверсифікації. Здатність кримінальної організації одночасно оперувати в економічній, міжнародній та екологічній сферах, миттєво реагуючи на зміни ринку, є зразком адаптивності. Державні та громадські системи повинні розвивати механізми швидкого перепрофілювання ресурсів та прогнозування нових ризиків. Стійка система майбутнього – це система, яка постійно експериментує, шукає нові ніші та інтегрується в повсякденне життя людей так глибоко, що стає невидимою, але незамінною частиною їхнього існування. У кінцевому підсумку, інтеграція безпечних ознак стійкості Ндрангети дозволить створити суспільство, яке базується на міцних внутрішніх зв'язках, автономності локальних структур та безперервному інтелектуальному самовідтворенні, що зробить його практично невразливим до деструктивних зовнішніх факторів.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено комплексний кримінологічний аналіз феномену соціальної стійкості Ндрангети, що дозволило сформулювати низку теоретичних та практичних результатів. Проведене дослідження підтвердило, що Ндрангета є не просто злочинною організацією, а надзвичайно життєздатною соціальною системою, чия стійкість базується на унікальному поєднанні архаїчних традицій та надсучасних методів адаптації до глобальних викликів.

Теоретичний аналіз показав, що фундаментом життєздатності організації є її мережева структура, що складається з автономних одиниць – «ндрін», які володіють високим ступенем самодостатності. Це забезпечує системі високу вітальність: ліквідація окремих ланок не призводить до розпаду всієї структури. Важливим чинником виступає специфічна внутрішня система освіти, відома як «Університет», яка забезпечує безперервну трансляцію кримінальних цінностей, ритуалів та професійних навичок, формуючи глибоку ідентичність нових поколінь та мінімізуючи ризики внутрішньої дезінтеграції.

Результати проведеного контент-аналізу (див. Додаток А) засвідчили, що соціальна стійкість Ндрангети проявляється у її здатності до функціональної диверсифікації. Ми виявили, що організація ефективно інтегрується в економічну сферу через фінансові та майнові злочини, домінує у міжнародному просторі через транснаціональну злочинність та активно опановує нові екологічні ніші. Така багатовекторність діяльності дозволяє системі зберігати фінансову незалежність та адаптуватися до змін у правоохоронній політиці різних держав. При цьому використання механізмів омерти (кодексу мовчання) та пріоритет родинних зв'язків створюють герметичний соціальний бар'єр, який захищає організацію від зовнішнього впливу та робить її практично невразливою для стандартних методів боротьби зі злочинністю.

На основі аналізу досвіду Ндрангети були сформульовані рекомендації щодо зміцнення стійкості легітимних соціальних систем. Запропоновано використовувати декриміналізовані принципи мережевої децентралізації, розвитку високого рівня внутрішньої довіри (соціального капіталу) та впровадження систем безперервного менторства для збереження інституційної пам'яті. Інтеграція таких механізмів у цивільні інституції дозволить підвищити їхню резильєнтність до гібридних загроз та забезпечити сталий розвиток суспільства. Підсумовуючи, можна стверджувати, що соціальна стійкість Ндрангети є результатом гармонізації внутрішньої консервативної етики з гнучкими методами управління, що робить її одним із найскладніших об'єктів для кримінологічного вивчення та протидії у XXI столітті.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. De Fine Licht K., Folland A. Defining “Social Sustainability”: Towards a Sustainable Solution to the Conceptual Confusion. 2019. 22 p.

2. Стійкість до небезпекових викликів: український та європейський контекст : навч. посібник / О. В. Князєва, М. М. Іжа, К. О. Дядюра, Т. І. Пахомова, К. О. Домашевська. Одеса : НУ «Одеська політехніка», 2025. 175 с.

3. Terminology on Disaster Risk Reduction. Geneva : UNISDR, 2009. 30 p.

4. Palmieri G. Il gruppo criminale organizzato. Rivista giuridica registrata presso il Tribunale di Milano. 2016. 6 p.

5. Невідома Н. В. Об’єктивні ознаки організованої групи. *Актуальні проблеми держави і права.* 2014. № 72. С. 475–481.

6. Bruce S., Yearley S. The SAGE Dictionary of Sociology. 1st ed. London : SAGE Publications, 2006. 285 p.

7. Richard Lachmann. Sociological Encyclopedic Dictionary, 2000. 488 p.

8. Sergi A. To Become ’Ndrangheta in Calabria: Organisational Narrative Criminology and the Constitution of Mafia Organisations. 2023. 2 p.

9. Cesare Lombroso. L'uomo delinquente, 1876. 876 p.

10. Феррі Е. Злочини та злочинці у науці та у житті / пер. з італ. Одеса, 1890. 54 с.

11. Рущенко І. П. Соціологія злочинності : монографія. Харків, 2001. 370 с.

12. Мальцев О. В. Оманлива тиша. Дніпро, 2018. 154 с.

13. Indiana University Department of French and Italian. Summer 2014. Vol. XXVIII. Bloomington, 2014. 2 p.

14. Università di Pisa. Scuola di Dottorato in Storia, Orientalistica e Storia delle Arti. XXVI ciclo. *Curriculum: Storia Contemporanea*, SSD: M-STO/04. Pisa, 2011. 133 p.

15. Nerozzi F. Guardie & Ladri. Recensione del libro “Il Grifone”. URL: http://surl.li/sslxq (дата звернення: 15.10.2025).

16. Pasqualin R. Storia criminale di Enzo Ciconte : recensione. Sololibri.net. 21.10.2021. URL: http://surl.li/sslzm (дата звернення: 15.10.2025).

17. Gentile M. F. Recensione. “La Santa ’ndrangheta. Da violenta a contesa”. URL: http://surl.li/ssmce (дата звернення: 15.10.2025).

18. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.

19. The ’Ndrangheta and Sacra Corona Unita / ed. N. Serenata. Springer International Publishing, 2014. 34 p.

20. Lupo S. History of the Mafia. New York : Columbia University Press, 1996. 11 p.

21. Martino P. Per la storia della ’Ndrànghita. Biblioteca di ricerche linguistiche e filologiche. Opuscula III. Roma : Università di Roma “La Sapienza”, 1988. 11 p.

22. Truzzolillo F. The ’Ndrangheta: the Current State of Historical Research. Pisa : University of Pisa, 2011. 364 p.

23. Gambetta D. The Sicilian Mafia: The Business of Private Protection. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1993. 87 p.

24. Patari G. Tirripitirri. Poesie in vernacolo catanzarese. Catanzaro : Guido Mauro, 1926. P. 17–18.

25. Dickie J. Mafia Brotherhoods: Camorra, Mafia, ’Ndrangheta: The Rise of the Honoured Societies. London : Hodder & Stoughton, 2012. 512 p.

26. Мальцев О. В., Луньов В. М. Філософія Півдня Італії. Дніпро : Середняк Т. К., 2020. 443 с.

27. Sergi A. Local ’Ndrangheta: Discussing Mafia Behaviours, Cultural Transmission and Children Protection in Calabria. P. 5–6.

28. Lombardi Satriani L. M. Sulla cultura mafiosa e gli immediati dintorni. In: Le ragioni della Mafia. Studi e ricerche di «Quaderni calabresi» / ed. F. Faeta. Milano : Jaca Book, 1983. P. 67–88.

29. Ciconte E. 'Ndrangheta dall'unità ad oggi. Roma ; Bari : Laterza, 1992. P. 72–73.

30. Arcà F. Calabria vera. Appunti statistici ed economici sulla Provincia di Reggio all'inizio del '900. Vibo Valentia : Qualecultura, 2000. P. 49.

31. Castagna S. Tu devi uccidere. Milano : Il Momento, 1967. P. 40–41.

32. Bou Serhal G., Alexander K., Alkhazraji R. Globalization and Technology See Italian Mafia Going Global. *Issue Brief*. 2023.

33. Sergi A., Vannucci A. The Reputation of the Invisibles: The Society of Santa as a Para-Masonic Criminal Entity Above the Calabrian 'Ndrangheta. Deviant Behavior. 2024. P. 5.

34. Progetto PON Sicurezza. Gli investimenti delle mafie : rapporto. Programma Operativo Nazionale Sicurezza per lo Sviluppo – Obiettivo Convergenza 2007–2013. P. 89–92.

35. Biggest Ever 'Ndrangheta EU Op, 150 Raids in 8 Countries. ANSA. 03.05.2023. URL: http://surl.li/wyidxj (дата звернення: 16.10.2025).

36. Burdeau C. Italy Faces Down 'Ndrangheta, Its Most Feared Crime Group. Courthouse News Service. 11.08.2021. URL: http://surl.li/soqttl (дата звернення: 16.10.2025).

37. Stargardter G. Mexico's Drug Cartels, Now Hooked on Fuel, Cripple the Country's Refineries. Reuters. 24.01.2018. URL: http://surl.li/dluiav (дата звернення: 16.10.2025).

38. Five Things to Know About Italy's 'Ndrangheta Mafia. *France 24*. 11.01.2021. URL: http://surl.li/pgcuto (дата звернення: 16.10.2025).

39. Nazzaro S., Tagziria L., Scaturro R. A Parallel Contagion: Is Mafia Entrepreneurship Exploiting the Pandemic? Global Initiative. 11.06.2020. URL: http://surl.li/ssmce (дата звернення: 16.10.2025).

40. Patari G. Tirripitirri. Poesie in vernacolo catanzarese. Catanzaro : Guido Mauro, 1926. P. 17–18.

41. De Nava G. Sintiti genti… : versi in vernacolo calabro-reggino. Reggio Calabria : Morello, 1894. P. 22–23.

42. Catino M., Rocchi S., Vittucci Marzetti G. The Network of Interfamily Marriages in 'Ndrangheta. Milan : University of Milano-Bicocca, 2012. P. 13.

43. Dalla Chiesa N. The Long March of the 'Ndrangheta in Europe. 2021. P. 563–586.

44. Savona E. U., Riccardi M. (eds.). From Illegal Markets to Legitimate Businesses: The Portfolio of Organised Crime in Europe. 2015. P. 192.

45. Cabras F. La sanità. In: CROSS. 2019. P. 74–107.

46. Disaster Recovery Institute. *International Glossary for Resilience.* URL: https://drii.org/resources/viewglossary (дата звернення: 16.10.2025).

47. Stockholm Resilience Centre. Resilience Dictionary. URL: https://www.stockholmresilience.org/research/resilience-dictionary.html (дата звернення: 16.10.2025).

48. Mercadal T. M. Social Vulnerability. 2021. URL: https://lnk.ua/YNg56gkeZ (дата звернення: 16.10.2025).

49. Turner B. S. Vulnerability. In: International Encyclopedia of the Social Sciences / ed. W. A. Darity. 2nd ed. Vol. 8. Detroit : Macmillan Reference USA, 2008. P. 656–657.

50. Sergi A., Vannucci A. Capturing Calabria? 'Ndrangheta, Corruption, and Maladministration in Local Public Institutions in Southern Italy. Small Wars & Insurgencies. 2024. P. 22–25.

51. Sergi A., Lavorgna A. 'Ndrangheta: The Glocal Dimensions of the Most Powerful Italian Mafia. London : Palgrave Macmillan, 2016. P. 20–24.

52. Sergi A. 'Ndrangheta Dynasties: A Conceptual and Operational Framework for the Cross-Border Policing of the Calabrian Mafia. 2020. P. 4–9.

53. Alesina A., Piccolo S., Pinotti P. Organized Crime, Violence, and Politics. 2016. P. 8.

54. Ploquin F. Journalists: The Bête Noire of Organised Crime. 2018. P. 35.

55. Splendore S. The Discursive Constitution of Mafia Journalism as a Network Beat. 2021. P. 4.

56. Phillips A. Corrado Alvaro and the Calabrian Mafia: A Critical Case Study of the Use of Literary and Journalistic Texts in Research on Italian Organized Crime. 2016. P. 192–193.

57. 'Ndrangheta Mafia Investing in Media to Manipulate, Threaten Democracy. *Euronews.* 2013. URL: https://surl.li/blgvgm (дата звернення: 19.11.2025).

58. Костенко Н., Іванов В. Досвід контент-аналізу: моделі та практики. Київ, 2003. 129 с.

59. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. Київ, 2008. 278 с.

60. Berelson B. Content Analysis in Communication Research. Glencoe : Free Press, 1952. 220 p.

61. Ingrascì O. La forza della vulnerabilità. Orientamenti teorici sul processo di separazione delle donne dalla 'ndrangheta. URL: https://surl.li/cpqjnv (дата звернення: 19.11.2025).

62. Varese F. Mafias on the Move: How Organized Crime Conquers New Territories. URL: https://surl.lt/jzhwox (дата звернення: 19.11.2025).

63. Calderoni F. Where Is the Mafia in Italy? Measuring the Presence of the Mafia across Italian Provinces. URL: https://surl.li/fmumei (дата звернення: 19.11.2025).

64. Calderoni F. The Structure of Drug Trafficking Mafias: The 'Ndrangheta and Cocaine. URL: https://surl.lu/objace (дата звернення: 19.11.2025).

65. Gambetta D. The Sicilian Mafia: The Business of Private Protection. Cambridge : Harvard University Press, 1994. P. 119–121.

66. Paoli L., Fijnaut C. Organised Crime in Europe: Concepts, Patterns and Control Policies in the European Union and Beyond. Dordrecht : Springer, 2004. P. 52.

67. Bagnoli L. Mafia and the Media: Italian Journalists Face Threats. *Global Investigative Journalism Network.* URL: https://surl.li/gzfatz (дата звернення: 19.11.2025).

68. 'Ndrangheta Eyes Major Public Contracts, Anti-Mafia Body Warns. *The Dispatch.* 2025. URL: https://surl.li/levpte (дата звернення: 19.11.2025).

69. 'Ndrangheta Present in All Key Sectors – Report. ANSA. URL: https://surl.li/bsprxm (дата звернення: 19.11.2025).

70. I Dati dell'Osservatorio Ossigeno: 516 Giornalisti Minacciati in Italia nel 2024. ANSA. 2025. URL: https://surl.li/mlhxcw (дата звернення: 19.11.2025).

ДОДАТКИ

Додаток А

Програма соціологічного дослідження на тему: «КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ НДРАНГЕТИ»

Таблиця 1.

Тематика	Ф. Кальдерон і [64]	Д. Гамбетта [65]	Л. Паолі та С. Фіно [66]	Л. Баньолі [67]	The Dispatch [68]	Спіль на к-сть
1. Традиції та кодекси	1	4	6		2	13
1.1.Мереже ва гнучкість / Захист	7	6	4	8	1	26
1.2.Економі чна інфільтраці я	4			3	9	16
2.Зовнішній тиск / Арешти	2	3	5	2	3	15

Таблиця 2.

Тематика	**Аналітичні компоненти**	**Індикатори**	**Метод**	**Тип даних**

1. Культурно-нормативні механізми	Традиції, кодекси, моральні норми	Згадки про омерту, ритуали, символіку, моральні норми ініціація	Контент-аналіз	Якісний
1.1. Структурна організація	Ієрархія, ролі, дисципліна	Вказівки на рівні влади, структуру кланів, гієрархія	Контент-аналіз	Якісний
1.2. Родинно-кланові зв'язки	Соціальна спадковість, передача цінностей	Згадки про родинні лінії, навчання молодших членів	Контент-аналіз	Якісний
2. Мережева гнучкість	Децентралізація, адаптивність	Згадки про самостійність підрозділів	Контент-аналіз	Якісний
2.1. Економічні практики	Легальні/нелегальні фінансові схеми	Згадки про бізнес, доходи, фінансові операції	Контент-аналіз	Якісний
2.2. Механізми соціального захисту	Контроль та санкції	Вказівки на покарання, підтримку, включення, зростання	Контент-аналіз	Якісний
3. Зовнішній тиск (вразливість)	Репресивні дії держави	Згадки про інциденти з поліцією або судами, інтерполом, арешт, блокування фінансових рахунків, перекриття логістики	Контент-аналіз	Якісний

Таблиця 3.

Індикатори	**Ф. Кальдероні [64]**	**Д. Гамбетта [65]**	**Л. Паолі та С. Фіно [66]**	**Л. Баньолі [67]**	**The Dispatch [68]**

1. Омерта («code of silence», «absolute loyalty», «non-cooperation»)	0	4	5	1	1
1.1. Ритуали ініціації («initiation ritual», «blood oath», «sacred ceremony»)	2	0	3	1	0
1.2. Символічні цінності («honour», «sacred bonds», «ancestral tradition»)	1	2	4	0	0
2. Ієрархічна структура («hierarchical structure», «bosses and subordinates»)	3	2	4	2	0
2.1. Децентралізація («independent cells», «autonomous clans»)	4	3	2	3	0
2.2. Мережева взаємодія («networked clans», «horizontal ties»)	2	2	3	1	0
3. Родинна спадковість («family-based organization», «blood ties»)	3	1	4	2	0

3.1. Інфільтрація бізнесу («business infiltration», «legal enterprises»)	2	0	0	2	4
3.2.Транснаціональність («international trafficking networks»)	2	1	3	0	2
4. Арешти («arrests of key figures»)	1	2	3	1	3
4.1.Судові процеси («major trials», «sentencing»)	0	1	2	2	2
4.2.Поліцейські операції («police crackdown», «anti-mafia operations»)	1	2	2	1	3

І. МЕТОДОЛОГІЧНИЙ РОЗДІЛ

1. Актуальність соціологічного дослідження

Дослідження спрямоване на вивчення механізмів, завдяки яким Ндрангета зберігає стабільність, відтворюється та розширює свій вплив протягом десятиліть. Це важливо не лише для кримінології, а й для розуміння загальних закономірностей стійкості соціальних систем. Досвід організації може бути використаний у легальному полі для зміцнення соціальної згуртованості та адаптації спільнот у кризових умовах. Незважаючи на кримінальну природу, Ндрангета демонструє ефективні моделі внутрішньої дисципліни, передачі цінностей та згуртованості, що відкриває можливості

застосування цих механізмів у легальних соціальних структурах для підвищення довіри та соціального капіталу.

2. Проблемна ситуація

Дослідження соціальної стійкості Ндрангети є важливим не лише з огляду на аналіз феномену організованої злочинності, а й у ширшому соціологічному контексті. Попри свою кримінальну природу, Ндрангета демонструє високий рівень внутрішньої згуртованості, здатності до відтворення та адаптації в умовах постійного зовнішнього тиску. Аналіз цих механізмів дозволяє виявити універсальні чинники соціальної стійкості — зокрема роль довіри, спадковості цінностей, неформальних зв'язків і ефективної внутрішньої організації. Інтерпретація цього досвіду в межах легальних соціальних систем відкриває можливості для зміцнення соціальної згуртованості, підвищення стійкості інституцій та розробки більш ефективних моделей функціонування спільнот у кризових умовах.

3. Об'єкт, предмет, мета, завдання, гіпотези

Об'єктом дослідження є соціальна стійкість злочинних організацій як суспільний феномен.

Предметом дослідження є соціальні механізми формування та відтворення стійкості Ндрангети як кримінальної організації.

Мета роботи – здійснити кримінологічний аналіз соціальної стійкості Ндрангети, визначити чинники, які забезпечують її відтворення, та розробити рекомендації щодо використання окремих аспектів цього досвіду для забезпечення стійкості соціальних систем.

Завдання роботи

– визначити зміст понять "соціальна стійкість", "злочинна організація", " соціальна система", «Ндрангета»;

– з'ясувати стан наукового дослідження проблеми стійкості кримінальних організацій;

– визначити сновні підходи та методи кримінологічного дослідження Ндрангети;

– визначити історичні, культурні, релігійні та регіональні чинники формування стійкості Ндрангети;

– виявити економічні практики родинних та кланових структур як основу соціальної стабільності;

– виявити зв'язок Ндрангети з політичними структурами та ЗМІ;

– розробити програму соціологічного дослідження соціальної стійкості Ндрангети;

– провести інтерпретацію результатів дослідження соціальної стійкості Ндрангети;

– розробити рекомендації щодо використання досвіду Ндрангети в забезпеченні стійкості соціальних систем.

Гіпотеза дослідження

Основою соціальної стійкості Ндрангети є родинно-кланові зв'язки та культурно-релігійні традиції Калабрії, які забезпечують організації високу внутрішню згуртованість, механізми соціалізації нових поколінь.

4. Теоретико-методологічні засади дослідження

Теоретико-методологічну основу дослідження становить міждисциплінарний підхід, що поєднує положення кримінології, соціології та теорії соціальних систем. Ндрангета розглядається як стійка соціальна система, здатна до самовідтворення, адаптації та збереження внутрішньої згуртованості в умовах зовнішнього тиску.

Теоретичним підґрунтям роботи є концепції соціальної стійкості та соціального відтворення, які дозволяють аналізувати механізми стабільності через культурні норми, організаційну структуру, родинні зв'язки та економічні практики. Особлива увага приділяється ролі символічних цінностей, ритуалів та мережевої організації як чинників довготривалого існування Ндрангети.

Методологічну основу дослідження складають діалектичний, історико-генетичний і системний методи, а також діяльнісний і структурно-функціональний підходи. Емпіричною базою виступає контент-аналіз наукових і публіцистичних статей, у межах якого здійснено операціоналізацію поняття «соціальна стійкість» через систему індикаторів.

Поєднання якісного аналізу з підрахунком частоти появи індикаторів у текстах забезпечує наукову обґрунтованість та відтворюваність результатів дослідження.

5. Інтерпретація основних понять

Соціальна стійкість – здатність суспільства або будь-якої спільноти адаптуватися до змін, зберігати стабільність і сприяти розвитку добробуту громадян. Вона охоплює соціальну згуртованість, рівність, доступ до ресурсів і можливостей, а також ефективне управління суспільними процесами. Таким чином, соціальна стійкість забезпечується комплексом механізмів і стратегій, які підвищують адаптивність суспільства та його здатність реагувати на виклики турбулентного середовища.

Злочинна організація – відповідно до статті 28 Кримінального кодексу України (зі змінами, внесеними згідно із Законами № 270-VI від 15.04.2008 та № 2617-VIII від 22.11.2018):

«Кримінальне правопорушення визнається вчиненим злочинною організацією, якщо він скоєний стійким ієрархічним об'єднанням декількох осіб (п'ять і більше), члени якого або структурні частини якого за попередньою змовою зорганізувалися для спільної діяльності з метою безпосереднього вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів учасниками цієї організації, або керівництва чи координації кримінально протиправної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших кримінально протиправних груп».

Соціальна система – це складноорганізоване впорядковане ціле, що включає окремих індивідів, а також соціальні спільноти, об’єднані

різноманітними зв'язками та взаємовідносинами. [7, с. 488] Саме у цій перспективі злочинні організації постають не лише як кримінальні угруповання, а й як специфічні соціальні системи, що мають власні механізми самовідтворення.

Операціоналізація

Кодекс;

Омерта;

Ритуал;

Посвята;

Традиція;

Закони честі;

Архаїчні норми;

Культурний код;

Ієрархія;

Капо бастоне;

Пічотті;

Криміне;

Мережа (Network);

Децентралізація;

Горизонтальні зв'язки;

Приватний захист;

Арбітраж;

Лояльність;

Автономія осередків (Ндрін);

Взаємодопомога;

Безпека системи;

Легальна діяльність;

Не легальна діяльність;

Арешт;

Конфіскація;

Судовий процес;

Викриття;

Тиск правоохоронців;

Зрада (Пентані);

Інформаційні загрози;

Міжнародна співпраця (Європол).

Університет;

Навчання;

Передача досвіду;

Підготовка кадрів;

Інтелектуальний капітал;

Методика;

Родинні зв'язки;

Пройшов відбір;

Не пройшов відбір;

Наступність.

Гіпотеза дослідження

Гіпотеза 1. Основою соціальної стійкості Ндрангети є родинно-кланові зв’язки та культурно-релігійні традиції Калабрії, які забезпечують організації високу внутрішню згуртованість, механізми соціалізації нових поколінь.

ІІ. МЕТОДИЧНА ЧАСТИНА

Визначення досліджуваної сукупності

Визначення генеральної сукупності – Публікації в ЗМІ

Вибіркова сукупність – публікації в ЗМІ, які репрезентують Ндрангету як соціально стійку систему.

Метод збору первинної інформації

контент – аналіз.

Контент-аналіз – це якісно-кількісний метод вивчення документів, який характеризується об’єктивністю висновків і строгістю процедури та полягає у

квантифікаційній обробці тексту з подальшою інтерпретацією результатів. Предметом контент-аналізу можуть бути як проблеми соціальної дійсності, котрі висловлюються чи навпаки приховуються у документах, так і внутрішні закономірності самого об'єкта дослідження. Цей метод дозволяє виміряти людську поведінку.

Логічна структура інструментарію

№ п/п	Завдання	Ознака в операціоналізації	Індикатори в операціоналізації	Тип шкали
1.	1	Ієрархія	Капо бастоне Пічотті Криміне	Номінальна
2.	1	Функції	Легальна діяльність Не легальна діяльність	Номінальна
3.	1	Відбір	Пройшов відбір Не пройшов відбір	Номінальна
4.	1	Освіта	Рівні системи «Університет»	Номінальна
5.	1	Стійкість	Традиції Омерта Родинні зв'язки	Номінальна

Логічні схеми обробки інформації.

Одномірний розподіл за усіма змінними.

№ Гіпотези	Ознака №
Гіпотеза 1	1, 3, 4, 5

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Калюжна Анна Олегівна, студентка ІІ курсу магістратури, заочної форми навчання, факультету соціології та управління, спеціальність 054 «Соціологія», адреса електронної пошти anna.kaliuzhnaa@gmail.com:

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Кримінологічний аналіз соціальної стійкості Ндрангети» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений;
- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;
- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

10.12.2025 А.О. Калюжна

Науковий керівник
д.філос.н., доцент,
професор кафедри соціології
10.12.2025 В.О. Скворець